БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№61 (10429) | 1964 оной мартын 12, четверг | Сэн 2 мүнгэн

А. И. Микоян Берлин ерэбэ

БЕРЛИН, мартын 10. (ТАСС). СЕПГ-гэй ЦК-гай политбюрогой гэшүүн, ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Отто Гротеволиин 70 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо А. И. Микоян мүнөөдэр нишэ ерэбэ.

Н. С. Хрущев А. Араузостай болон В. Лиссаридистай уулзаба

ГАГРА, мартын 10. (ТАСС). СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев Кипрэй Республикын Гадаадын хэрэгүүдэй министрэй тушаал дүүргэжэ байһан, Худалдаа наймаанай болон промышленностиин министр А. Араузостай, мүн Кипрэй парламентын депутат В. Лиссаридистай эндэ уулзаба.

Кипр дээрэхи байдалда хамаатай, мүн советско-кипрскэ харилсаа холбоое саашадань хүгжөөхэ асуудалнуудаар Н. С. Хрущев болон айлшадай хоорондо хөөрэлдөөн болоо.

Араузос болон Лиссаридис Кипрэй Республикын президент Макариосай бэшэг Н. С. Хрущевто барюулба.

Хани сэһоной оршон байдалда үнгэрһэн хөөрэлдөөндэ СССР-эй МИД-эй таһагые даагша С. Аставин байлсаа.

ХҮДӨӨ АЖАХЫН ҮЙЛЭДБЭРИИЕ АШАГ ЕХЭТЭЙ ОЛГОХО ТУХАЙ КПСС-эй ЦК-гай ФЕВРАЛИИН ПЛЕНУМЭЙ ШИИДХЭБЭРИНҮҮДЫЕ АМЖАЛТАТАЙГААР БЭЕЛҮҮЛХЭ

Партийна, советскэ, хүдөө ажахын органуудай хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ 1964 оной февралиин 28-да

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭҺЭН ЭЛИДХЭЛ*)

Мал ажалай продуктнуудые абаха хэрэг эмхидхэхэ зарим тодорхой асуудалнууд

...ин ондоо байгуулалтатай, ондоо ёһо гуримтайбди. Энэ...үүдэй бэе бэедээ туһалхаар, хамтын хүсөөр үйлэдбэ...ала түйлалта хангажа байгаад һуралсахаар байгуулаг... Тиигэбэшье, журам заршамгүй, хүдэлсэгүй хүжүүн ябаха ёһогүйбди. «Красный» совхозой килограмм мяха аба...3,6 килограмм бэшэ, 2,02 килограмм тэжээл гаргаша..., хэды шэнээн продукци нэмэжэ абаха байһыень харыт. ...гүй нөөсэ арга боломжонууд гээшэмнай эдэ болонол.

...нууд, дээдэ шатадаа, дээдэ зэргэдээ дамжан орохо сагнай ...дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэд, эмхидхэлшэд ажал хэрэгээ ...ээр, шадабаригүйгөөр эрхилхэ ёһогүй, манай социалис ...асари ехэ арга боломжые ашаглангүй байха ёһогүй.

...й мэргэжэлтэй ажахынуудта үндэгэ абалгые хамтадхан ...бэл, экономическа талаараа ашаг ехэтэй байха тухай...-гай Пленум дээрэ хэлэгдээ һэн. Энэ замай зүбые ха... олон жэшээнүүдэй нэгые дурдаха хүсэл түрэнэ.

...скэ областиин «Южный» совхозой Е. А. Бибик гэгшын ...иимэ амжалтануудые түйлаһан байна гэбэл:

...н үндэгэнэй тоо	7 миллион 791 мянга
...эришэн бүриин аба... үндэгэнэй тоо	1 миллион 298 мянга
...үндэгэ абахын тула ...шэнээн хүсэнэй гар...һаниинь	4 час 41 минута
...үндэгэнэй өөрынь	**54 түхэриг 27 мүнгэ**
Тэрэ тоодо:	
...түлөөһэн	2 түхэриг 31 мүнгэ
...	42 түхэриг 98 мүнгэ
...эриин гаргаша	6 түхэриг 48 мүнгэ
...ваци	1 түхэриг 76 мүнгэ
...анай-ажахын гарга...	74 мүнгэ
...үндэгэнэй түлөө гү... зүгһөө түлэһэниинь	**94 түхэриг 87 мүнгэ**

...ь промышленна аргаар үндэгэ абалга эмхидхэһэн һайн жэ...оно. Ажал хэрэгээ хаа хаанагүй иимээр эмхидхэбэл, мян...үндэгэнэй өөрынь үные «Южный» совхозойхидол адляар ...ь оруулбал, тэжээл гаргашалга ба хүсэ гаргалгые хямда..., урагшаа дабшаһан ехэ алхам болохо бэлэй. Манай хү...ахы хүдэлмэрилэгшэд, хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэг...нэ юумэ нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлхын түлөө ёһотой гэгшээр ...о һэн, түрүүшүүлэй түйлалтануудые шэнжэлхэ, тэрэниие ...дээрэнь хэрэглэлгые өөһэдын арюун уялгада тоолохо һэн ...дэнэ. Хүжүүн босхи, һанаа амар, үүсхэлгүй хүнүүдтэ ...хүтэлбэри найдажа болохогүй.

...совхозуудтахи арга боломжо хүсэдөөр хэрэглээгүйн тү...ин нүхэдые эндэ шүүмжэлээб. Тиигэбэшье эдэнь бусад ...икануудай ажахынуудта продукци абахын тула гаргашал...һураггүй бага тэжээл гаргадаг һайн ажахынууд байха юм. ... тус совхозуудай түрүүшүүлэй жэшээе халан абадаг ...иган хүнүүдэй ороной бүхы областьнуудта бии болохынь ... ажахынуудай дүй дүршэлые шэнжэлэн согсолхо хэ...байна.

...дагдадаг үндэгэ абалгые тусхай мэргэжэһэн ажахынууд... 1—2 жэлэй турша соо хамтаруулха, энэ талаар хүдэл...ай урмашал зүдхэмжые улам дээшэлүүлхын тула юу хэ...бодожо үзэхэ ёһотой болонобди.

...оohoo. Шубуу үсхэдэг ехэ фабрикануудые Украинадаа ...ринабди.

...С. Хрущев. Украинадашье, Россин Федерацидашье, бусад ...икануудташье шэнэ юумэ түргөөр халан абажа, тэрэниие ...идөө нэбтэрүүлэн ашаглаха хэрэгтэй. Харин манай хү...лэгшэдэй ухарилдаһаар байтар ехэ саг үнгэрөөд, нилээд ...л үлүүсэ гаргашалагдадаг, нилээд ехэ продукци дутуу ... байна бшуу. Мяха, үндэгэ, мүн бусад продуктнуудые ...рүү технологи нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлхын түлөө респуб...тахи үйлэдбэриин управлениинүүдэй, хүдөө ажахын про...дые абаха ба бэлэдхэхэ министерствэнүүдэй харюусалгые ...шэлүүлхэ хэрэгтэй. Гэхэ зуура, заабари захиралтануудые ...д, телеграмма бэшэлгэһээ ондоо хэрэг олодоггүй хүдэл...шэд манда үшөөл үсөөн бэшэ байһаниинь гэмшэлтэй. ... тухай би үшөө хэлэхэб. Юрэнхы уряанууд бэшэ, харин ...то ажал, эмхидхэлэй тодорхой хүдэлмэри хэрэгтэй гэжэ ... тэмдэглэхые хүсэнэб. Энэмнай эгээн шухала болоно.

...оз, совхозуудай управлениинүүд, партийна организаци..., обкомууд болон крайкомууд, республикануудай компарти...й ЦК-нууд, манай бүхы хүдэлмэрилэгшэд үйлэдбэриин ...хэрэг эрхилхэ ёһотой. Хөөрэлдөө эмхидхэхэ, элидхэл хэхэ, ...нуудые бэшэхэ шухала байһаниинь элитэ. Тиигэбэшье, хэ...шэнээн продукциин абтаһан, хэды шэнээн хүсэнэй гаргагда...ар үнэ сэнтэй байһаниинь, тэжээлэй хэр үрэтэйгөөр гар...даһаниинь шухала байна.

...рүү ажахынуудай дүй дүршэл — тушаан болоһон үрэ дүн..., харин колхозууд болон совхозуудтахи материальна байдал... эмхидхэлһээ ешэ үндэһэтэй гурим ёһон болоно.

...ахай үнеэдые үсхэлгын талаар манайда али тухай ехэ ...боломжын бии байһые эли тодоор харуулха үшөө нэгэ жэ...урдахамни. Запорожско областиин «Перемога» совхозой ...н үнеэдээ уянда байлгангүй харууһалхадань, иимэ үрэ ...түйлагдаһан байна гэбэл:

...н үнеэдэй тоо	660
...н бүриһөө абтаһан һү...	2641 килограмм
...һан һүнэй хүдэлмэри... бүхэндэ хүртэһэниинь	911 центнер
...центнер һү абахын ту... хүсэнэй гаргагдаһаниинь	3 час
...килограмм һү абахын ...ла гаргашалагдаһан тэ...жээлэй хэмжээн	1,25 тэжээлэй единицэ
...тнер һүнэй өөрынь үнэ	**6 түхэриг 73 мүнгэ**
тэрэ тоодо:	
...ай түлөөһэн	1 түхэриг 81 мүнгэ
...	3 түхэриг 59 мүнгэ
...бэриин юрэнхы ба бу... гаргашанууд	1 түхэриг 33 мүнгэ
...тнер һүнэй түлөө гүрэ... зүгһөө түлэһэниинь	**10 түхэриг 3 мүнгэ**

(Түгэсхэл. Эхиниинь манай газетын мартын 11-нэй номерто)

Тус совхоз һаамхай үнеэдые ашагтайгаар үдхэдэг, тиин фермэһээ горитой олзо доход оруулдаг байна. Манайда һү һаалиин тусхай мэргэжэлтэй олохон совхоз эмхидхэгдэнхэй. Эдэ совхозууд мүнөөдөө үшөөл багашаг һү абана, тиихэ мүртөө һүнэй өөрынь үнэ ехэ байһаар. «Перемога» совхозой бодото байдалһаа харахада, һү һаалиин ажахые ашагтайгаар эрхилжэ, тэрээнһээ ехэ олзо доход оруулжа болохо байна. Зүгөөр һү һаалиин совхозууд кукурузын болон бусад тэжээлэй ургамалнуудай үндэр баян ургаса абаад, үнөөр хямда силосээр бүрин хангагдаад, үнеэдые уянгүй байлгаха арга хэрэглээд, үнеэ һааха, тэжээл буйлуулха, үгэхэ хэрэгые бүри зоримгойгоор оньһожоруулаад лэ байбал, тиимэ амжалта түйлажа шадаха.

Мал ажалай эгээн хүшэр, мүнөөдөө эгээн үнэтэй энэ продукци абаха угаа ехэ арга боломжонууд манайда бии. Правительствамнай мал ажалаа ашагтайгаар эрхилхэ, тэрээнһээ ехэ нөөсэ ашаг сугларуулха арга олгохоор бодомжолон, мяха, һү, үндэгэ, ноохо худалдан абаха сэн тогтоонхой. Мал ажал хүгжөөлгын аша туһада ондоошье шухала хэмжээнүүд нэгэн доро бэелүүлэгдээ. Промышленностьмнай мүнөө бүри олон машина бүтээн гаргана, шэмэтэ холимол тэжээл буйлуулан гаргадаг заводууд баригдаа, баригдажашье байнхай, хими болон биологи малшадта туһа хүргэжэ эхилээ. Тиимэ болохолоороо, минии дурдаһан, нэрлэжэ шадаашьегүй мастернуудай дүй дүршэлые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхын тула шухала оролдолго мүнөө гаргаа һаа, ехэ юумэ бүтээжэ шадаха байнабди.

Ажахыгаа ашаг ехэтэйгээр эрхилдэг болохотоёо хамта, хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэ формонуудаа эмхидхэлэй талаарнь улам нарижуулан һайжаруулха ёһотой болонобди.

Мүнөө манайда хүдөө ажахын үйлэдбэриие, эрдэм наукые хүтэлбэрилхэ хэрэг республиканууд, хизаарнууд болон областьнуудаар тараагданхай. Минии һанахада, гахай үсхэбэрилгэ, шубуу үсхэбэрилгэ гэхэ мэтын һалбаринуудые хүтэлбэрилгые нэгэдхэн хамтаруулха хараа шугам баримталха хэрэгтэй гээшэ ха. Юундэб гэхэдэ, үйлэдбэриин бусад һалбаринуудай талаар хайшан гээ һаа бүри зохисотой байхаб гэжэ үшөө бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Харин эдэ хоёр һалбари — гахайн мяха абалга, шубуунай мяха ба үндэгэ абалгые томодхон хамтадхахал хэрэгтэй.

Үндэгэ ба үүсэлгэдэхэ дальбараануудые абалга нютагай уларилһаа дулдыдадаггүй шахуу байһаниинь элитэ. Шубуу үсхэбэрилдэг томо ажахынууд—шэмэтэ холимол тэжээлнүүдые хэрэглэдэг, гол түлэбтөө оньһожоруулагдамал үйлэдбэритэй фабриканууд болоно.

Гахай үсхэбэрилгэ тушаа мүн иигэжэл хэлэмээр байна. Гахай үсхэбэрилдэг томо фермэнүүдтэ мүн баһа ажалыень оньһожоруулгын, тэжээл зүбөөр буйлуулгын, тэжээлэй рацион үрэтэй һайнаар хэрэглэлгын үндэһөөр, үйлэдбэреэ эмхидхэхэ научна, нарин ёһо гурим тогтоохо шухала.

Жэшээлэн хэлэбэл, гахай үсхэбэрилгын ба шубуу үсхэбэрилгын талаар союзно-республиканска управлениинүүдые бии болгобол һайн гэжэ һанаха байнаб. Тиимэ управлениинүүд гахайн мяха, шубуунай мяха, үндэгэ промышленна аргаар үйлэдбэрилгын хэрэг эрхилхэ, үүлтэрэй, үүлтэр холилгын хэрэг эрхилхэ, Советскэ Союзай, мүн гадаадын оронуудайшье эрдэм наука болон ажал үйлэдбэриин түйлалтануудые ажахынуудта нэбтэрүүлхэ ёһотой.

Республиканuудта мүн тиимэшүү управлениинүүдые байгуулха хэрэгтэй. Зүгөөр союзна болон республиканска зурғаануудай хоорондо элдэб саарһа эрээлжэ, нобшо татангүйгөөр, ажал хэрэгээ эмхидхэхэ шухала. Ямар нэгэн һалбарида мал шахалгын ба үүлтэрэй ажахынуудые нэгэдүүлһэн трестнүүдтэй байха шухала боложо магад. Саарһанай багаар бэшэгдэдэг байхын тула, захиргаанай элдэб аппарадуудта хойрог бэшэлгэнүүдые хэжэ хүнүүдые һамааруулхагүйн тула, харин бүхы оролдолго хүсэлэлгэеэ, бүхы хүдэлмэрилэгшэдые үйлэдбэридэ — колхозууд болон совхозуудта элсүүлэн ашаглахын тула эдэ бүгэдые һайсахан бодожо үзэхэ хэрэгтэй.

Шубуу үсхэлгэ тушаа хэлэхэ болоо һаа, мяха, үндэгэ абалгые хамтадхан эрхилхэ илангаяа шухала байна. Энэ үйлэдбэри мүнөө олохон ажахынуудта бүдүүлиг аргаар эрхилэгдэнэ. Шубуу үсхэжэ, жэл соо хэдэн арбаад миллион үндэгэ үгэдэг мүнөө сагай томо фабрикануудай хажуугаар, үндэгэлдэг 300—400 тахяатай, худалдагдаха зүйлнүүдые багаар үгэдэг, гарза хохидолдо ородог иимэ фермэнүүд үшөөл бии байһаар. Үйлэдбэриин энэ һалбариие томодхон хамтадхаха хэрэгтэй. Шубуунай мяха, үндэгэ абалга мүнөө фабрично-заводской ажал боложо байнхай. Энэ асуудалые түхеэрэлгэ, технологи, гол түлэб — тэжээл бэлэдхэлгэ, белок болон тэжээлэй бүхы зүйлнүүдэй тааруулагдаһан һайн рационуудые хэрэглэлгэ шиидхэнэ.

Тиимэһээ тэжээл бэлэдхэлгые мүн лэ, бага саахада, Бэлэдхэлэй комитедгэ хамтадхан эрхилхэ ёһотой байна. Гэхэ зуура, энэ хэрэг хадаа гахай, шубуу үдхэлгые промышленна аргаар эрхилхэ союзно-республиканска управлениинүүдэй хиналта доро байха ёһотой.

Шэмэтэ холимол тэжээл буйлуулан бэлэдхэдэг промышленностиие бии болгохоор саг ерээ. Манайда шэмэтэ холимол тэжээл буйлуулан бэлэдхэдэг заводууд бии, теэд тэдэнэй хүдэлмэринь бүдүүлиг аргаар бүтээгдэнэ, тэдэ заводууд хүсэд һайн шэмэтэ холимол тэжээл буйлуулан гаргахын орондо, заримдаа үйрүүлэгдэһэн лэ таряа гаргадаг байна. Шэмэтэ холимол тэжээл үйлэдбэрилдэг промышленностиие иимэ хэм хэмжээндэ байлгажа болохогүй.

Элдэб нэмэлтэ тэжээл, амтатай шэмэтэй болгодог зүйлнүүдые, антибиотигууд болон витаминуудые промышленна аргаар үйлэдбэрилхэ хэрэг хүгжөөхэ шухала. Тиигэбэл, ажахынууд эдэ нэмэлтэ зүйлнүүдые худалдажа абаха аргатай болохо, өөһэдын ороохо таряагаар үрэ ехэтэй шэмэтэ холимол тэжээл буйлуулдаг болохо байна бшуу.

Гахай үсхэбэрилхэ, шубуу үсхэбэрилхэ управлениинүүдэй мэргэжэлтэд шэмэтэ холимол тэжээл буйлуулан гаргадаг заводуудай контролёрнууд болог лэ. Шэмэтэ холимол тэжээл управлениинүүдэй мэргэжэлтэдэй һанамжалан дурадхаһан заабариин ёһоор буйлуулагдадаг байха ёһотой.

Үйлэдбэреэ промышленна аргаар эмхидхээд байбал, шубуунай фабрикануудые хэрэглэгшэдтэнь дүтэлүүлхын тула ямар зононуудта үндэгэ абалга эмхидхэжэ болохоб, хэды үндэгэн хэрэгтэйб гэжэ тоолон бодожо түсэблэжэ болохо байна. Шубуунай мяха абалга тушаа мүн лэ иигэжэ хэлэгдэхэ болоно. Мяхан болгогдохо дальбараануудые үдхэдэг фабриканууд имагтал экономическа ашаг ехээр үгэхэ газарнуудта эмхидхэгдэхэ зэргэтэй. Шэмэтэ холимол тэжээлые шубуудта эдюулхэеэ зөөхэдэ, мяха абалгые хэрэглэгшэдтэнь дүтэ, городууд шадар эмхидхэхэдэ дээрэ гү, али мяха зөөһэниинь ашагтай гү. Энээниие экономистнууд тоолон гаргаха ёһотой.

Манайда гахай үсхэбэрилгын, шубуу үсхэбэрилгын талаар эрдэм-шэнжэлэлгэ эрхилдэг эмхи зургаанууд мүнөө манайда олон. Шэнжэлгын хүдэлмэри байхын барыхасаа, үрэ багатайгаар эрхилэгдэнэ. Али нэгэн һалбарида хамаатай ямар нэгэн томо институдые абаад, эгээн эрхим эрдэмтэдэй хүсые тэндэ хамтадхаха, тэдэ һалбаринуудта үйлэдбэри эрхилэлгын тон шухала асуудалнуудые шэнжэлхэ хэрэгтэй гээшэ ха. Ямар нэгэн үйлэдбэриин ехээр хүгжэһэн республиканууд тиимэ институдуудай филиал бии болгохо хэрэгтэй. Гахай, шубуу үдхэхэ эрдэм ухаанай центрнүүдэй заабол Москва шадар байһанайнь хэрэггүй. Байһан газарайнгаа талаар эгээн таарамжатай институдуудые шэлэжэ, тэдэнэй үндэһэ һуури дээрэ научна шэнэ түб бии болгожо болохо байна. Эрдэм-шэнжэлэлгын институдууд тэжээл багаар гаргашалан, ехэ ашаг үрэ абахын тула шубуудай холимол шэнэ үүлтэр бии болгохо, гахайнуудай үүлтэр ниилүүлхэ талаар манай ороной, гадаадын дүй дүршэл хэрэглэхэ зэргэтэй.

Түрүү колхозуудай ямар нэгэн һалбаряараа мүнөө түйлаад байһан хэм хэмжээндэнь мал ажалай продуктнуудые абалгаар хүрэхэ хэрэгые манай уг зорилго, хойшолуулашагүй зорилго болгон табиха ёһотойбди. Мяха, һү болон бусад продуктнуудые абаха хэрэг эмхидхэлгын эгээн дээдэ хэмжээндэ хүрэхэ аласай арга боломжые эрдэм наука нээжэ үгэнэ гэжэ би хэлээ һэм.

Зүгөөр түрүү колхозууд, совхозуудай мүнөөнэйнь хэм хэмжээс, түйлалтануудыешье бүхы ажахынуудай түйлаад байгаа һаа, оромнай арадайнгаа ашаг туһада угаа ехэ шэнэ баялигуудые сугларуулха аргатай болохо байна. Хэрбээ бидэ энэнэй урда тээ мал ажалай зарим продуктнуудай үнэ сэнгые үргэхэ баатай болодог һаа, түрүү технологи нэбтэрүүлһэнэй, дүй дүршэл хэрэглэһэнэй үндэһөөр бүри хямда үнэтэй продукт ехээр гаргаха бодото арга боломжотой болохо байнабди.

Энэмнай өөрынгөө ээлжээндэ мяха, һү, гурил, овощ, хартаабха бүри хямда сэнгээр хүн зондоо худалдаха арга олгохо бшуу. Манай партиин, правительствын, бүхы коммунис байгуулалтын уг зорилго юуб гэхэдэ, ажалша хүнэй байдалые жэл бүри улам баян дэлгэр, болбосон һайхан болгохоор эрхим һайн эрхэ нүхэсэл хангаха ябадал болоно.

Ажалай бүтээсын дээшэлхэ, ургасын ехэ болохо, продуктнуудай элбэг ехээр абтаха тума энэ зорилгомнай амжалтатайгаар бэелүүлэгдэхэ. Энээн дээрэһээ ямар тобшолол хэхэ хэрэгтэйб гэхэдэ, шэнэ юумэ, эрдэм наукын түйлалта, манай замай залуушадай дүй дүршэлые эдэбхитэй шударгыгаар нэбтэрүүлэн дэлгэрүүлхэ гээшэ гүрэн түрын угаа шухала хэрэг, коммунис байгуулалтын ехэ зорилго болоно.

Хүдөө ажахыгаа ашаг ехэтэй болгон хүгжөөхын тула техникэ ашаглалгые бүхы хэмжээгээр һайжаруулха, ажалаа үргэлжэ дээрэнь оньһожоруулха шухала. Гэхэ зуура, машинаяа гамнадаггүй, тэрэниие ашаглалгын, бүтэн һайн байлгалгын түлөө хэнэйшье харюусадаггүй ушар баримтанууд үшөөл олохон үзэгдэдэг байһаар. Техникэ ашаглаха хэрэгтэ ээн бусаар хандадаг ябадал усадхаха, машина һайнаар заһабарилһанай, бүтэн һайн байлгаһанай түлөө урмашуулдаг болохо шухала. Трактор, сеялкэ, культиватор, комбайндаа ханамжатай гамтайгаар хандадаг, эдэнээ һайн байлгадаг, үндэр бүтээсэ түйладаг хүн урмашуулагдаха зэргэтэй. Мэргэжэл шадабаритай, техническэ эрдэмтэй хүн машина һайнаар ашагладаг, продукци ехээр бүтээдэг, тэрэнэй ажалай түлөөһэн ехэ байха ёһотой. Тиигэбэл, шадабари мэргэжэлээ дээшэлүүлхыень, техникэ шудалхыень, үйлэдбэриин түрүү технологи шудалан ашаглахыень бусадые уряалха болоно. Колхоз, совхоз бүхэндэ машинануудые үндэр бүтээсэтэйгөөр ашаглалгын түлөө механизаторнуудай, ажахын хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй харюусалгые улам дээшэлүүлхэ хэрэгтэй. Машина дааһан хүнүүдэй тэдэнээ бүтэн һайн байлгахын түлөө материальна талаар харюусаха гурим тогтоохо.

Нүхэр Мацепурын нэгэ дурадхалда анхарал хандуулха хүсэлтэй байнаб, энэнь шалгагдаһан байгаа бэзэ. Нүхэр Мацепуро түрүүн ажал хэрэг дээрэ шалгангүйгөөр, һанамжа дурадхал оруулдаггүй байха. Энэнь тон һайн шанар болоно. Энэ эрдэмтэ колхоз, совхоздо ошожо, өөрынгөө дурадхалнуудай зүбые үйлэдбэри дээрэ шалгаад, һүүлээрнь тэдэнээ бусад ажахынуудта һанамжалан дурадхадаг байха юм.

Нүхэр Мацепуро ЦК-гай Пленум дээрэ үгэ хэлэхэдээ, тракторые хоёр халаан соо хүдэлгэхэ гэжэ зүбшэлһэн байна. Энэ нүхэрэй ударидадаг институт хоёр халаан соо хүдэлхэ технологи тодорхойлон зохёогоод, тэрэнээ Минскэ областиин Фалькогой нэрэмжэтэ, Курска областиин Калиновка тосхоной колхозуудта бэелүүлээ. Адли тоотой тракторнуудые хоёр халаан соо хүдэлгөөд байхадань, нэгэ халаанайхиһаа 1,5 дахин ехэ хүдэлмэри бүтээхэ аргатай байба.

Энэнь яһала ойлгосотой. Ганса аран бүхэли үдэр хүдэлһэн хүн эсэдэг, тиигээд анхаралынь бууража, хүдэлмэриинь шанар доошоо ородог, ажалайнь бүтээсэ бага болодог байха юм. Хоёр халаан соо хүдэлгэгдэһэн машина бүри үрэ ехэтэйгээр ашаглагдаха байна.

Тиимэһээ хүдэлмэрилэгшэдые бэлдэхэ, тракторнуудаа, мүн хүдөө ажахын бусад машинануудые хоёр халаан соо хүдэлгэдэг болохо хэрэгтэй гээшэ ха.

Нүхэдүүд! Материальна урмашуулгын, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгын, хүдөө ажахын продукциин өөрын үные хямдаруулгын асуудалнуудаар зарим тэды һанамжануудаа хэлэбэб.

Сагаа дэмы үнгэргэнгүй, ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэринүүдые эмхидхэлэй тодорхой хүдэлмэреэр бодото дээрэнь бэелүүлхэ шухала байна. Тиимэһээ таанарые суглуулаад, республиканууд болон областьнуудтаа бусаһан дары материальна урмашуулгын бүхы ёһо гуримые хайшан гэжэ һайнаар эмхидхэхэ тухай бодожо үзэхыетнай гуйжа таанадта хандаха гэжэ шиидэһэн байнабди. Улад зонтоёо зүбшэжэ үзыт. Минии дурдаһан жэшээнүүдые ажахы, бригада, фермэнүүдэй байдал дээрэ тааруулан тооложо үзөө һаатнай, бодото дээрэ ямар байхыень, хаана бирагүй байнаб, хүдөө ажахын продуктнуудые абалгаяа улам түргэдхэхэ ямар арга боломжо бииб гэжэ элирхэйлээ һаатнай, һайн байгаа.

Материальна урмашуулгын гуримай энэ жэлдэ хүсэндөө оруулагдахын тула, тиигээд хабарай тарилгада, хүдөө ажахын зунай хүдэлмэридэ нүлөөлхэ, продукци бүри ехээр абаха хэрэгтэ туһа хүргэхын тула энэ хүдэлмэреэ шадаал һаа богонихон болзор соо хэжэ дүүргэхэ шухала.

Ороной бүхы зононуудта, бүхы ургамалнуудта зорюулан материальна урмашуулгын ямар нэгэн заабари зохёожо, үгэжэ шадагдахагүй байһаниинь элитэ. Материальна урмашуулгын гурим ургамал бүхэнэй, продукци бүхэнэй талаар алишье республикын эрхэ байдалда таарахаар тодорхойлогдохо ёһотой. Тиихэдээ абтаһан ороохо таряанай, свеклын, хлопогой, мяханай, һүн ба бусад продуктнуудай центнерһээ дулдыдуулан, ажалай түлөөһэ тодорхойлон тогтоохо хэрэгтэй.

Нэмэлтэ түлөөһэ үгэлгын талаар алдуу гаргаха ябадалһаа һэргылхэ шухала. Газар таряалангай ба мал ажалай эгээн ехэ дүй дүршэлтэй мастернуудайл нэмэлтэ түлөөһэ абажа болохоор гурим олохон колхозуудта тодорхойлон тогтоогдодог байгаа.

Материальна урмашуулга хадаа үнэн сэхээр ажалладаг, продукци үйлэдбэрилгые улам арьбадхадаг олон миллион хүнүүдэй нэмэлтэ түлөөһэ абахаб гэжэ найдаха арга боломжотой байхаар тодорхойлон тогтоогдохо зэргэтэй. Энэмнай мүнгөөр, мүн продукцяар — ороохо таряагаар, хартаабхаар, мяхаар, һүөөр, мүн бусад зүйлнүүдээр нэмэлтэ түлөөһэ үгэжэ урмашуулдаг байха гэһэн удхатай болоно.

Материальна урмашалгые бүри ехэ болгохо зорилгоор тодорхойлон зохёогдоһон хэмжээнүүдэй колхоз, совхоз бүхэндэ хэлбэришэгүй сахигдадаг байхынь тула шанга шиидхэбэри гаргаха хэрэгтэй гээшэ ха. Тиигэбэл, үнэн сэхэ ажалаараа олоһон олзыем үгэхэ, түсэб дүүргэһэнэй, үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө түлөөһэ абахаб гэжэ хүн бүхэн найдаха болоно. Тэрэмнай хамаг хүсэеэ гарган ажаллаха, ехэ продукци бүтээхэ гэжэ оролдохо байха.

Колхознигуудые, совхозуудай хүдэлмэришэдые материальна талаар урмашуулха асуудал шиидхэхэдээ, парти, правительствын олгоһон арга боломжонуудые тон бодомжотой һайнаар хэрэглэхэ шухала. Дээрэ дурдагдаһан тоонуудһаа харахада, һүүлэй жэлнүүдтэ продукци худалдан абалгын үнэ сэн нилээд ехээр нэмэһэн байна. Жэл хахадай урда тээ мяха худалдан абалгын үнэ сэн, нэгэ жэлэй урда тээ — хлопок худалдан абалгын үнэ сэн нилээд ехээр нэмээгдэһэн байгаа, бүри һаяхан — колхозуудһаа худалдагдан абтадаг саахарай свёклын үнэ сэн бүри дээгүүр болгогдон тогтоогдоо.

Тиигэбэшье, зарим ажахынууд дээшэлүүлэгдэһэн үнэ сэнгые зүбөөр хэрэглэнэгүй, худалдан абаһан продукциингаа түлөө гүрэнэй түлэһэн нилээд ехэ нэмэлтэ мүнгэн зөөриие таарамжатай һайнаар гаргашалнагүй.

Хүдөө ажахын элдэб янзын продуктнуудай үнэ сэнгэй нэмэһэнэй ашаар абтаһан нэмэлтэ зөөриин түбхын түрүүндэ тэрэ продукци бүтээгшэдэй ехэ түлөөһэ абаха ябадал хангалгада зорюулагдаха талыень хаража, элдэб янзын продукци абахын тула хэгдэхэ гаргашануудай статьяе дахин зүбөөр хаража үзөө һаа, ажалай түлөөһэ түсэблөө һаа, зүб болохо һэн. Гэхэ зуура, урмашуулха түлөөһэн ажалай тоо болон шанартай, ажалай бүтээсын дээшэлһэн хэмжээнтэй зохилдуулагдан бэелүүлэгдэхэ ёһотой. Энэмнай ороохо таряанай, техническэ ургамалнуудай эгээн ехэ ургаса түйлаһанай түлөө, ашаг ехэтэйгээр мал шахан таргалуулһанай түлөө, һү ехээр һааһанай, тэжээл бодомжотой зүбөөр хэрэглэһэнэй түлөө урмашуулга болохо ёһотой.

Ургамалнуудые тарижа ургуулдаг, мал болон шубуу харууһалан үдхэдэг, продукци бүтээн гаргадаг хүнүүд тухай, тэрэшэлэн агрономууд, инженернүүд, зоотехнигүүд болон бусад мэргэжэлтэд тухай хэлэнэб гэжэ онсолон тэмдэглэхые үшөө дахин хүсэнэб.

Бусад хүнүүд тушаа, илангаяа хамһабариин хүдэлмэри гэдэгтэ хэрэглэгдэдэг хүнүүд тушаа яалтай гээшэб гэһэн асуудал табижа болохот. Эдэмнай ямар хүнүүд гээшэб, юу хэнэб, эдэнэй ажал ябуулгань ямар шэнжэтэй байнаб, эдэнэр үйлэдбэридэ ямар туһа хүргэнэб гэжэ хаража үзэхэ хэрэгтэй.

Шахтануудта, металлургиин предприятинуудта ямар байнаб, тиимээр лэ эмхидхээл. Тэндэ хамагһаа ехэ олзо хэн олодог бэ? Үрэмдэдэг машинын машинистнууд, тэдэ машинануудые хүдэлгэхэдэ туһалдаг хүнүүд, булад болон шэрэм хайлуулдаг хүдэлмэришэд, прокатчигууд, бусад шухала мэргэжэлтэй хүдэлмэришэд ехэ олзо олоно. Хүдөө ажахыдашье иимэл гурим сахиха хэрэгтэй.

Хэрбээ иимэ гурим сахигдадаггүй һаа, колхознигуудай ажалай түлөөһэнэй, совхозуудай хүдэлмэришэдэй салин хүлһэнэй гурим буруугаар шиидхэгдэһэн болоно.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

Хяагтын үйлэдбэриин управлениин Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой механизаторнууд хабарайнгаа тарилгада түгэс бэлэн. МТМ-гэйнь хашаа соо 40 гаран трактор, 25 плуг, 30 сеялкэ болон бусад зэр зэмсэгүүд һайн шанартайгаар заһагдаад, нэгэ жэгдээр зэргэшэнхэй.

Зураг дээрэ: (зүүн гарһаа) механизаторнууд Борис Олзунаев, МТМ-е даагша Алексей Усов, Иван Аверьянов.

Ц. БАБУШЕЕВ.

НУХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭҺЭН ЭЛИДХЭЛ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

Түсэб табилгада үзэгдэжэ байгаа хазагайруулгые, колхоз, совхозуудые хүтэлбэрилэлгэдэ гаргагдадаг хуулилха ноёрхохо ябадалые эрид шангаар усадхаха

Нухэд! 1955 ондо түсэб табилгын шэнэ гуримые тогтооһон ушар КПСС-эй ЦК-гай сентябриин (1953 он) Пленумэй һүүлээр хүдөө ажахыда партиин бэелүүлһэн эгээн гол шухала хэмжээнүүдэй нэгэн болоһон байна. Шэнэ гурим бии болгоходоо, гүрэнэй зүгһөө хүтэлбэрилхыегоо хажуугаар олониитэ зоной зохёохы эдэбхи үүсхэлые али бүхы хэмжээгээр бадаруулха аргатай болохо гэһэн байгаабди. Түсэб табилгын энэ гурим яһала һайн гэжэ харагдаа.

Тус гуримые нарин нягтаар сахидаг ажахынууд газараа урданайхиһаа һайнаар эдлэдэг, хүдөө ажахын продуктнуудые ехээр абадаг болоо. Түсэбэй шэнэ гуримаар табигдадаг болоһоной ашаар ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй, колхознигуудай, совхозой хүдэлмэришэдэй үүсхэл эдэбхи дээшэлээ.

Гэбэшье һүүлэй үедэ нютагай зарим органууд тогтоогдоһон тэрэ гуримые хазагайруулжа, ургамалнуудые тариха түсэб колхозуудта баадхан абхуулна, тарилгын талмайн хубаарине убайгүйгөөр тодорхойлно. Тиигэжэ ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй ажал ябуулгыень һуларуулжа, колхознигуудай үүсхэл эдэбхиие дарана.

Партиин Центральна Комитедтэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ эльгээһэн бэшэгүүд соогоо колхозой түрүүлэгшэнэр, мэргэжэлтэд, колхознигууд, совхозой хүдэлмэрилэгшэд энээн тухай мэдээсэнэ.

Колхозой түрүүлэгшэ В. М. Деменков, парткомой секретарь Е. Е. Паршин болон Ульяновска областиин Мелекессэй үйлэдбэриин управлениин «Маяк революции» гэжэ артелиин бүлэг колхознигууд иигэжэ бэшэнэ:

«Газар манай баялиг гээшэ. Хүдөө ажахын продуктнуудые элбэг дэлбэгээр абадаг болохын тулада тарянаһаа бэшэ хэн энэ газарые эрхим һайнаар ашаглажа шадахаб даа? Бидэнэр энэ газар дээрэ түрөөбди, өөдөө боложо үндыгөөбди. Газарайнгаа зурууд бүхэниие, поли бүхэниие мэдэнэбди. Тиимэһээ газар ашаглаха талаар бүхы эрхые манда олгохо ёһотой байгаа гэжэ һанахаар. Теэд нимэ эрхэ манда олгоногүй. «Тиимэ ургамал тэды шэнээнээр таригты, тиимэ нимэ юумэ хэгты» гэжэ байгаад Ульяновскһаа болон Мелекессһээ амаараашье, бэшэгээршье захиралта эльгээжэл байдаг.

1962 ондо колхознай газарайнгаа хубаарине тэнсүүлэн, 2 мянган гектар газарта кукуруза тариха гэжэ хараалһан байгаа. Теэд маанадта 3300 гектар тарюулаа. Ажахымнай нимэ ехэ талмай дээрэ тарилга хэжэ шадаагүй. 1963 ондо үйлэдбэриин управлени ондоо талаар баһа хэтэрүүлжэ, кукурузын таригдаха талмайе 1600 гектар хүрэтэр доошолуулһан байна. Харин бидэ өөһэдөө 2 мянган гектар тариха гэжэ хараалһан байгаабди.

Энэмнай түсэб табилга бэшэ, харин тарилгын талмайгаар наада хэһэн ябадал болоно!»

Колхознигууд зүб хэлэнэ — энэмнай үнэхөөрөө наадан гээшэ. Түсэб табилга тухай партиин шиидхэбэриин энэ мэтээр хазагайруулагдажа байхадань, партиин Ульяновска обком юундэ зохихо хэмжээ абанагүй гээшэб?

Горьковско областиин Ардатовска районой Пучинска колхозой счетовод А. С. Кутяева иигэжэ бэшэнэ:

«Бидэнэр мүнөө хүрэтэр областиин болон районой баадхалаар тарилга хэнэбди. Зарим ургамалнуудаар бидэндэ хүшэ хүртэшэгүй ехэ даалгабари үгэнэ. Теэд тиигэжэ болохо юм аал? 1962 ондо 740 гектарта кукуруза тариха түсэб үгөө һэн. Теэд нимэ ехэ талмайе хайшан гэжэ элдүүрилхэб? Ганцал тарилгамнай 35 үдэр үргэлжэлөө. Харин элдүүрилгэ яажа хэхэб? Хэды ехэ дура хүсэлэй байгаашье һаа, яахыншье аргагүй. Тарилгын эхилһэнһээ хойшо агротехникэ сахигдаагүй, тиигэжэ һүүлэй һүүлдэ кукуруза тариһан газараа дахин хахалжа, тэндэ намарай таряа тариха ушартай болоо һэмди. Бидэнэр кукуруза тарихагүй һэмди гэнэгүйбди. Зүгөөр тэрэниие тарихадаа, колхоз бүхы дүрим заабаринуудые сахин газараа элдүүрилхэ, үтэгжүүлгэ оруулха аргатай байха ёһотой бшуу.

Манай нютагта викэ болон чечевицэ һайнаар ургадаг. 1963 ондо сагай уларилай муу байгаашье һаань, колхознай гектар бүриһөө 9,4 центнер чечевицэ, 11 центнер хүрэтэр викэ хуряажа абаһан юм. Мүн горох, намарай таряан һайн ургаса үгэдэг.

Колхознай чечевицые ехэ ашагтай ургамал гэжэ тоолодог. Тэрэнэй өөрынь үнэ бага. Харууһан ехэ хэрэгтэй бэшэ. Хуряахада амархан. Манай колхоз хожом тарихын тулада чечевицын сортовой үрэһэ хаагаа һэн. Теэд 1964 оной тарилгын түсэб абан гэһээмнай, тэрэ түсэб соо чечевицын оройдоо үгы байхадань, ехэ гайхаһан байнабди».

Чечевицын худалдаанай сэнгынь — центнерэй 30 түхэриг юм гэжэ өөрһөө нэмэжэ хэлэһүү. Энэмнай үнэхөөрөө ашаг ехэтэй ургамал болоно.

Энэ Горьковско область болоно. Партийна хүтэлбэрилэгшэдыньшье тэндэ яһала бэрхэнүүд гэжэ хөөрэлдэдэг. Теэд нютагай хүдэлмэрилэгшэдэй үлүүсэ ехээр бэрхэлхэжэ, ажал хэрэгтэ туһа бэшэ, тушаа хэжэ байхадань, тэдэнэр яажа обёорногүйб?

Хмельницкэ областиин Городокско үйлэдбэриин управлениин «Украина» гэжэ колхозой түрүүлэгшэ Г. И. Ткачук иигэжэ бэшэнэ:

«Колхозой үйлэдбэриие түсэблэхэ хэрэгые гуримтай болгохоор байна. Үйлэдбэриие колхоз, совхозууд өөһэдөө түсэблэхэ ёһотой гэһэн парти, правительствын хараа шугамынь ехэ зүб байгаа. Теэд нютагуудта энэ хараа шугам үсөөн бэшэ ушарта хазагайруулагдана. Тэды шэнээн талмай дээрэ тиимэ ургамал таригты, тэды шэнээн малтай болгогты гэжэ байгаад колхоздо дээрэһээ заабарилна. Энэнь үүсхэл хэшээлые доошолуулан буурулна, ажахыдахи хүдэлмэриин аша үрын түлөө харюусалгые бага болгоно.

Минии һанахада, хүдөө ажахын продуктнуудые гүрэндэ худалдаха тухай түсэб лэ колхозуудта үгтэхэ ёһотой. Харин энэ түсэбые яажа дүүргэхэб, хэды шэнээн, ямар ургамал тарихаб гэжэ колхознигууд өөһэдөө шиидхэхэ ёһотой».

Нүхэр Ткачук зүб тиигэжэ һанана. Тииһээ тиитэрээ энэ хүмнай дүршэл ехэтэй түрүүлэгшэ, Социалис Ажалай Герой юм. Тиимэһээ дэмы талаар һанаагаа зобоногүй.

Хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат Н. В. Усольцев Кировскэ областьһоо иигэжэ мэдээсэнэ:

«Кировскэ областиин Котельничкэ үйлэдбэриин управленидэ колхоз, совхозууд 1963 ондо кукурузые июниин һүүл багаар тарижа байхыень хараһан байнабди. Энэ үедэ 9000 гектар таригдаһан байгаа. Теэд Кировскэ областиин эрхэ байдалда нимэ орой сагта кукурузые тарихада, тарилгада гаргагдаһан гаргашаньшье тэхэрюулэгдэхэ аал?

Юундэ иигэнэ гээшэбта гэжэ тус управлениин начальнигһаа асуухадамнай, «энэ газараа бидэнэр һара болоод дахин хахалжа, намарай ургамал тарихаяа бэлэдхэхэбди» гэжэ харюусаһан байгаа.

Энэмнай ажал хэрэгтээ айхабтар ээн бусаар хандаһан ябадал гээшэ гэжэ хүн бүхэн хэлэхэ. Эдэ полинуудаа һара болоод дахин хахалха юм һаа, юундэ кукуруза тариха юм гэһэн асуудал гарана. Хэндэшье хэрэггүй гаргана юундэ хэгдэнэб, колхозой мүнгэн хии талаар юундэ хаягданаб?

1961 болон 1962 онуудта намарай хара таряа тариха талаар дээрэһээ үлүү ехэ даалгабари манай областиин колхоз, совхозуудта үгтөө. Зарим ажахынуудта тариха хэмжээниинь хоёр, гурба дахин ехэ болгогдоһон байна. Үнэн бодото байдалай хэдэн шалтагаанһаа боложо (техникээр дуталдалга, сүлөө газаргүй байлга г. м.), ажахынууд намарай ургамалнуудые саг соонь тарижа шадаагүй. Теэд управлени энээниие хараада абаагүй. Яажашье һаань түсэбөө дүүргэты гэһэн эрилтэ табяа. Тиимэһээ тарилга бүхы сентябрь соо үргэлжэлөөд, зарим колхозуудта октябрь соошье хэгдээ. Теэд энээнһээ ямар үрэ гараа б? Орой сагта таригдаһан бүхы ургамалһаамнай өөдэгүй багахан ургаса гараа бэлэй.

Мүн сахарай свёклын тарилгадашье тиимэ юумэн болоо. Энэ ургамалые тариха хэтэрмэ ехэ түсэб колхоз, совхозуудта үгтэһэн байгаа. Тиигэжэ энэ һайн хэрэг буруу һүргэдэһэн байна».

Эдэмнай ганса нэгэн дайралдаһан ушарнууд гү?! Бэшэ. Тиимэһээ энээнтэй эбсэжэ болохогүй. Мүнөө ЦК болон Министрнүүдэй Соведэй тогтоолой проект бэлэдхэгдэжэ байна. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие түсэблэхэ тухай урдань абтаһан шиидхэбэриие хазагайруулха, хуулилхалга ноёрхолго гаргаха ябадал энэ тогтоол соо буруушаагдана.

1955 ондо тогтоогдоһон гуримай ёһоор, ажахынуудта хэды шэнээн, ямар янзын продуктнуудые гүрэндэ худалдахаб гэһэн түсэб үгтэхэ ёһотой байгаа. Харин продукци гүрэндэ худалдаха түсэбөө дүүргэхын тулада ямар ургамалые ямар хэмжээгээр тарихаб, хэды шэнээн мал барихаб гэһэн асуудалые колхознигууд өөһэдөө шиидхэхэ ёһотой байгаа. Газар уһаяа хайшан гэжэ эрхим һайнаар, ашаг ехэтэйгээр хэрэглэхэб гэһэн асуудал колхозой шиидхэхэ хэрэг гээшэ. Колхознигууд газараа бодолтой һайнаар ашаглажа шадаха байха гэжэ таанадта найдуулан хэлэнэб. Түсэб табилгын шэнэ гурим тогтоохо тухай дурадхалай оруулагдахада, колхознигууд таряа тарихаяа болишохонь гэжэ Молотовой айһыень, нимэ шиидхэбэри абажа болохогүй гэжэ хэлэһыень һананаб.

Теэд энэмнай тэнэг ябадал, манай совет хүнүүдтэ, колхознигуудта этигээгүй ябадал гээшэ. Таряашан таряа тарингүй байжа шадахагүй. Юундэб гэхэдэ тэрэнэй һуудаг газар нютагынь тэрэниие тэжээнэ бшуу. Тиимэһээ оронойнгоо үмэнэ, арад зонойнгоо үмэнэ дүүргэхэ ёһотой уялгаяа һайнаар ойлгодог.

Бидэнэр түсэб табилгын гуримые хубилгажа, таряа ехээр абадаг болообди. Тиигээдшье манай хэрэглэмжэ һураггүй ехэ болоо. Тиимэһээ партимнай таряан ажахые саашадань хүгжөөхэ тушаа саг үргэлжын оролдолго гаргажа, үүсхэл хэшээлээ ехээр бадаруулхыень хүдөөгэй ажалшадые уряалдаг. Ямар ургамал хайшан гээд тарихаб гэһэн заабаринуудые Москваһаа гү, али Киевһээ, Ташкентһээ гү, али Бакуһаа үгэжэ болохогүй. Колхоз, совхозуудта ажал хэрэгээ һайн мэдэдэг хүнүүд, дүй дүршэлтэй хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэд ажаллана. Тэдэнэр өөрынгөө эрхэ байдалые һайн мэдэдэг, тиимэһээ зүб шиидхэбэри абажа шадаха байна.

Түсэб табиха хэрэгтэ мүн ондоошье хазагайралта дайралдана. Ажахыда даалгабари үгэхэдөө, үйлэдбэриин управлениин хүдэлмэрилэгшэд ажахын арга боломжые бэшэ, харин үйлэдбэридэ бодото дээрээ туйлагдаад байһан хэмжээе хараадаа абадаг байна. Энээнһээ боложо, нэгэл зоноһо байдаг ажахынууд, адли газартай, адли уларилтай аад, ондо ондоо түсэбтэй болодог. Иимэ байдалые зүб гэхын аргагүй. Хэрбээ ажахынуудай адли арга боломжотой, адли эрхэ байдалтай һаань, тэдэнэй түсэбтэ даалгабариньшье хоорондоо ехэ һэлгүүтэй байха ёһогүй. Жэлэй дүнгые харахада, ажахынууд ондо ондоо үрэ дүн туйлаа гэжэ шалтагаалжа болохогүй. Энэ ушарта абтаһан ургасын хэмжээн, ажал хүдэлмэри болон зөөри зөөшын гаргаша, гектар бүхэндэ мал ажалайнь гү, али шубуун ажалай продукциин гараса ажахынуудта адли бэшэ байхадаа, үнэн бодото байдалай шалтагаанһаа дулдыдаа бэшэ гээшэ. Ажахынуудай туйлаһан үрэ дүнгынь тэдэнэй эмхидхэгшэдһээ, хүтэлбэрилэгшэдэй шадабариһаа, ажал хүдэлмэриие зүбөөр эмхидхэһэнһээ, түсэб дүүргэлгэдэ коллективые элсүүлжэ шадаһанһаа дулдыдана гээшэ. Тиимэһээ хэн муугаар хүдэлнэб, тэрээндэ бага түсэб үгэхэ, харин хэн һайнаар хүдэлнэб, тэрээндэ ехэ түсэб үгэхэ гэһэн гурим баримталжа болохогүй. Иимэ буруу гурим үйлэдбэридэ, илангаяа түрүү ажахынуудта ехэ хохидол ушаруулжа болохо.

Нэгэ директор эрдэм ухаанай туйлалтые ашаглан, ажал хүдэлмэреэ һайнаар эмхидхэжэ, ехэ үрэ дүн туйлаад байхадань, тэрээндэ мүн лэ ехэ түсэб үгтэнэ. Харин нүгөө нэгэ директор ажахыгаа һайн мэдэхэгүй дээрэһээ муугаар хүтэлбэрилжэ, муу үрэ дүн туйлаад байхадань, тэрээндэ тон бага түсэб үгтэдэг, ажахынь бодото дээрээ туйлаһан лэ хэмжээень түсэбтэ даалгабарида хараалдаг байна.

Ушар иимэһээ гээгдэжэ ябаһан ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд яаха аргагүй багадуулжа үгтэһэн түсэбые дүүргэжэрхёод, һүрхэй бэрхэ хүнүүд боложо, шанда хүртэжэ байхадань, харин түрүү ажахын хүтэлбэрилэгшэд гурба дахин ехэ түсэбтэй байжа, гектар бүридэ бодоходо һураггүй ехэ продукци абаһан байбашье, гурба дахин ехэ түсэбөө нэгэншье процентээр дутуу дүүргэбэл, хатуу шанга шүүмжэлэлдэ орожо болохо байна.

Түрүү ажахынууд эгээл иимэ байдалда ородогшье байна. Нэгэ иимэ жэшээ харуулая. Куйбышевска областиин «Красноярский» совхоз түрүү ажахы байжа, жэлһээ жэлдэ улам олон үндэгэ абадаг. Мүн лэ тэрэ Куйбышевска областьдо, адли эрхэ байдалда Куйбышевска шубуунай фабрика бии. Тэндэ үйлэдбэри бодото дээрээ дээшэлнэгүй. Теэд эдэ ажахынуудта ямар түсэб үгтэнэб:

	«Красноярский» совхоз	Куйбышевска шубуунай фабрика
Долоон жэлэй түсэбэй даалгабаряар 1963 ондо үндэгэ абаха тушаа хараалагдаһан хэмжээн	17,8 млн.	17 млн.
Бодото дээрээ үйлэдбэрилэгдэһэниинь	27 млн.	13 млн.
1964 оной түсэб	35 млн.	14,2 млн.

Иимэ түсэб хадаа гээгдэжэ ябаһан байдалые хараадуулан табигдаһан ушарһаа бүри үндэр хэмжээ туйлаха гэһэн эрмэлзэл ажахыда түрүүлнэгүй.

Энэ ушар болбол түсэбүүдые зохёодог, баталдаг, тэрэнэй дүүргэлтые шэнжэлжэ үзэдэг хүтэлбэрилэгшэдэй һула муу байһан тухайнь гэршэлнэ. Иимэ түсэб хүнүүдые урагшань уряалнагүй, мүнөө үеын арга боломжые хэрэглэн ажахыгаа эрхилхэ хэрэгтэ һурахыень баадханагүй, үйлэдбэриин тус һалбарида эрдэм ухаанай, ажал хүдэлмэриин дүй дүршэлые хэрэглэхэ арга олгоногүй.

Түсэб табилгада үзэгдэжэ байгаа нилээд ехэ эдэ дутагдалнуудые түргөөр усадхаха ёһотойбди.

Энэ ушарһаа тусхай тобшолол хэнгүйгөөр, түсэблэлгын тогтомол гуримые урданайхидаал адли эбдэжэ байһан хүтэлбэрилэгшэдтэ ондоо хэмжээнүүдые абаха баатай болохобди. Энэ талаар уряал олон байгаа. Тиимэһээ тусхай хуули гаргажа, тэрэнэй ёһоор, абтаһан тогтоолые эбдэдэг хүнүүдые хэһээхэ ушартай болохо магадгүй. Тиигээ һаамнай, хүнүүд ганцал партийна талаар бэшэ, мүн уголовно талааршье харюусаха ёһотой болохо бшуу. Хэрбээ ямар нэгэн хүтэлбэрилэгшын хуулилан ноёрхоһон ушарһаа колхоз гү, али совхоздо зөөри зөөшын талаар хохидол ушаруулагдаһан байгаа һаань, гарзатай ажал хүдэлмэри хэхыень ажахые баадхаһан хүн ажахыда ушаруулагдаһан хохидолые өөрынгөө зөөреэр тэхэрюулхэ ёһотой. Тиигэбэл колхозуудые командалха, хуулилха ноёрхохо дуратайшуул үсөөн болохо. Харин мүнөө ноёрхохо дуратайшуул материальна талаар ямаршье харюусалгада хабаадуулагдадаггүй, тиимэһээ һанаһан соогоо аашалалдадаг байна. Зарим ушарта хүдөө ажахые мэдэхэгүй аад, заримашуул элдэб заабари үгэдэг, энэ тэрэ хүдэлмэриие иигэжэ хэгты гэжэ байгаад һанаһан руугаа колхозуудта захирдаг байха юм.

Вологодско областиин Белозерско районой «Родина» колхозой гахайшан В. Е. Федотов иигэжэ бэшэнэ, шагнагты:

«Үйлэдбэриин управлениин парткомой заабаряар бүхы техникэ, хүдэлмэриин хүсэмнай силостэ орохо хара таряае хадаха хүдэлмэридэ хаягдаһан байгаа. Тиигэжэ эгээн эрхим участогнай дары хадагдаа һэн. Теэд бусад бригадануудта хара таряагаа хадаагүй байнаа. Тиихэдэнь парткомой секретарь нүхэр Иванов оорөө колхоздо гүйлгэжэ ерэбэ. Хара таряагаа юундэ хадажа эхилээгүйбта гэһэн асуудал хамтын суглаан дээрэ табихадань, хара таряамнай силостэ дарахын аргагүй болошоо, энэнь модохироо, тиигээдшье нимэ һайн ургасые газарта булахань харамтай байна гэжэ бригадирнууд харюусаһан байгаа.

Нэрээшье нимэ һайн хара таряан үнинэй ургаагүй гэжэ үбгэд хөөрэлдэһэн юм. Гэбэшье нүхэр Иванов нэгэншье час гээнгүйгөөр сабшажа эхилэгты гэһэн заабари үгэбэ. Теэд эгээ һайн участогуудаа сабшажархибал, хаанаһаа үрэһэ абаха гээшэбибди гэжэ колхознигууд ехээр һанаата болобо. Буруу юумэ хэхэеэ байнабди, саһан доро орошохынь орондо ойн ногоо сабшаһан дээрэ гэжэ колхозой правлени хэлээдшье туршаа. Тиигэбэшье эсэсэй эсэстэ ноёной үгэ дуулаха баатай болообди. Хара таряагаа сабшагты гэжэ районой захираа хадань, сабшаха ёһотой. Хожомынь район үрэһэшье үгөөгүй, тиигээд тарилгын түсэбшье дүүргэгдээгүй. Теэд энээнэй түлөө район хараалганагүй. Юун болоно гээшэб? Ургуулһан таряагаа яама руу хаяжархёод, һүүлээрнь районһоо туһаламжа хүлеэнэлди».

Иванов гэжэ хэн бэ? Вологодско обком тэрээн тухай иимэ справка үгөө. Иванов Николай Николаевич — Белозерско үйлэдбэриин управлениин парткомой секретарь, 1920 ондо түрэһэн, 1942 онһоо хойшо КПСС-эй гэшүүн, долоон класс болон областной партһургуули дүүргэһэн.

Тэрэ хүн иимэ ажалнуудта хүдэлөө: колхозой счетовод, сельсоведэй секретарь, сельсоведэй түрүүлэгшэ, райгүйсэдкомой инструктор, социальна тэдхэмжын таһагай бухгалтер, партиин райкомой хүдөө ажахын таһагай инструктор, райкомой секретарь, һүүлээрнь үйлэдбэриин управлениин парткомой секретарь.

Үйлэдбэриин управлениин парткомой секретариин харюусалгатай тушаалда иимэ хүниие хэн дэбжүүлээб? Энэ хүн бэлэдхэл муутай, хүдөө ажахы мэдэхэгүй байбашье, «үтэр сабшагты» гэһэн команда үгэнэ бшуу. Тиин ноён байһан туладань яахыншье аргагүй. Теэд иимэ байдалые тэсэхээр гү? Иимэ хүнүүдые хүтэлбэрилхы хүдэлмэридэ дэбжүүлжэ болохогүй. Болохогүй! Вологодско обкомой секретарь нүхэр Дрыгин хэлэхэдээ, нүхэр Иванов һула хүдэлмэрилэгшэ юм, үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхозууд үрэ дүн муутай гэжэ мэдээсэнэ. Мүнөө нүхэр Иванов ой модоной хэрэг һайн мэдэхэб, тиимэһээ промышленна парткомдо, ой модоной промышленностиин хүдэлмэридэ оруулыт гэжэ гүйнэ. Теэд ой модоной хэрэг хаанаһаа тиимэ һайнаар мэдэхэ байгаа юм — мэдэгдэнэгүй. Хүдэлһэн ажалнууднаань харагданагүй. Хэрбээ нүхэр Иванов һула муу хүдэлмэрилэгшэ юм һаань, партиин обком юундэ тэрэниие парткомой секретариин тушаалда дэбжүүлээ гээшэб гэжэ нүхэр Дрыгинһээ асууха хэрэгтэй.

Кадрнуудые шэлэн олохо, хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ иимээр хандажа болохогүй.

Партимнай хүдөө ажахын хүсэн түгэс техническэ үндэһэ һуури байгуулаа, мүнөө үеын машинануудаар — трактор, комбайнуудаар, хүрьһэ элдүүрилдэг зэмсэгүүдээр колхоз, совхозууднай хангагданхай. Бэлэдхэл һайнтай олон хүнүүд — агроном, зоотехнигууд, инженернүүд хүдөөдэ хүдэлнэ. Тэдэнэр үйлэдбэриеэ мэдэнэ. Иимэ хүнүүдые хүтэлбэрилхын тулада, ушар хэрэгээ һайнаар мэдэжэ туһалхын тулада хүтэлбэрилэгшэд өөһэдөө ажал хүдэлмэреэ гүнзэгы һайнаар мэдэхэ ёһотой. Парткомууд болон үйлэдбэриин управлениинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй үмэнэ илангаяа ехэ эрилтэ табигдана. Эдэ хүнүүд гансал партиин Программа, марксистско-ленинскэ теори һайнаар мэдэхэ бэшэ, харин үшөө үйлэдбэриие, машинануудые мэдэхэ, ургамалнуудые яажа ургуулхаб, мал яажа үсхэбэрилхэб гэжэ һайн мэдэхэ ёһотой. Хэрбээ эдэ бүгэдые мэдэхэгүй һаа, эдэ хүнүүд үйлэдбэриин управлениинүүд болон парткомуудта байхадаа туһа хэхэгүй. Юундэб гэхэдэ колхознигуудтай, совхозуудай хүдэлмэрилэгшэдтэй, мэргэжэлтэдтэй үгэеэ ойлголсохогүй бшуу.

Бүхы хүнүүд олоһон мэргэжэлдээ дуратай байдаг. Тиимэһээ тусхай хүтэлбэрилхы тушаал даадаг хүдэлмэрилэгшэд, илангаяа партийна, советскэ органуудта, үйлэдбэриин управлениинүүдтэ хүдэлдэг хүнүүд ажал хэрэгээ һайн мэдэдэг, үйлэдбэриин асуудалнуудые гүнзэгы һайнаар ойлгодог байха ёһотой гэһэн эрилтэ тэдэнэр табина. Тиимэһээ эдэ органуудта хүдэлхэ кадрнуудые зүбөөр шэлэн абаха хэрэгтэй. Хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй дунда һургуули бэлэдхэл һайтай хүнүүд олон. Тиимэһээ тэдэниие зоримгойгоор дэбжүүлхэ шухала.

Хэрбээ партийна хүдэлмэрилэгшэ гү, али үйлэдбэриин управлениин хүдэлмэрилэгшэ эмхидхэлэй талаар ехэ дүршэлтэй аад, хүдөө ажахын тусхай һургуулигүй байгаа һаань, үйлэдбэриие ойлгохын тулада, поли дээрэ болон фермэнүүдтэ хүдэлдэг хүнүүдтэй үгэеэ ойлголсохын тулада тусхай эрдэм һургуулияа багаханааршье һаань дээшэлүүлхэ гэһэн эрилтэ тэрээндэ табиха хэрэгтэй. Харин хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшын хүнүүдтэ һайн заабари захяа үгэдэг байхаһаа гадна, үйлэдбэриеэ һайнаар мэдэдэгээ, ажал хүдэлмэриин асуудалнуудые зүбөөр ойлгодогоо харуулаа һаань, колхоз, совхозуудай ажалшад тэрэниие хүндэлдэг, тоодог байха бшуу. Харин ажал хэрэгээ мэдэдэггүй хүн байна гэжэ һанабал, хүнүүд тиимэ хүниие ноёрхон захирдаг лэ хүн гэжэ хараха, зарим ушарта туһа хүргэхэ бэшэ, харин үйлэдбэриин асуудалнуудые зүбөөр шиидхэлгэдэ һаад ушаруулха хүн гэжэ тоолохо бшуу. Иимэ хүнүүни засаг барижа, тусхай тушаал эзэлжэ һууһан туладаа ажал хэрэгэй асуудалнуудые ойлгодоггүйшье һаа, засагаа харуулдаг, харин заримдаа хуулилан ноёрхохо ябадалаараа хоро хүргэдэг, малые яажа эдеэлүүлхэ, ямар ургамалнуудые тариха, агротехникэ яажа хэрэглэхэ тушаа буруу заабаринуудые үгэдэг байха юм. Эдэ бүхы асуудалнуудые шиидхэхэдээ хуулилжа ноёрхожо болохогүй. Хүдөө ажахые үсэд нэтэрүүгээр шудалха, агроном, зоотехнигүүдэй, ветеринарнуудай һанамжыень ходо дууладаг байха, хүдэлдэг зонодонь ажал хүдэлмэри дээрэ шалгагдаһан эрдэм ухаанай заабаринуудта түшэглэхэ хэрэгтэй.

Теэд ноёрхохо хуулилха ябадал хоро хүргэхэһөө бэшэ юумэ олгохогүй гэжэ манай хүдэлмэрилэгшэдэй бултандаа ойлгодоггүй байһандань халагламаар.

Иигэжэ ноёрхохо хуулилха дуратай хүдэлмэрилэгшэдэй «зохёолнуудые» эндэ уншахам.

Херсонско областиин Скадовска үйлэдбэриин управлениин Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо парткомой секретарь Н. И. Котлик болон управлениин начальник И. А. Куркурин гэгшэдһээ абтаһан зарим телеграммануудые уншая.

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Үйлэдбэриин управлениин партком ногоон тэжэ... гаһаа эхилэн, дары сагтаа кукуруза тарижа эхил... ниие уялгална. Кукурузын али бүхы тарилгые ... майн 1 хүрэтэр дүүргэхэ. Котлик, Куркурин».

«Колхозой түрүүлэгшэдэ, парторганизациин сек...

Украинын журнал, газетэнүүдтэ захил хэхэ ... таанад табан хэһэгээр дүүргээгүйт. Дары түргэн ... ты. Дүүргэлтэ тухайгаа управленидэ элидхэгты. ... **(Знеэдэн).**

Куркуринтнай агроном гү гэжэ украинынхидһаа ...

Нэгэн хэлэнэ. Агроном.

Н. С. Хрущев. Тэрэтнай иигээд хайшан гээд опе... гэжэ врачнуудта заабари үгэжэ эхилхэнь ха. ...

Үшөө нэгэ заабари.

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Парткомой захирһанай ёһоор, ухэһэн намарай ... һууридa ороoһон болгохоор 273 гектарта кукуруза ... һэн түсэб танай колхоздо үгтэнэ. Энээниие дүүргэ... рин». **(Знеэдэн).**

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Ороoһо үгэдэг ургамалнуудые һэргээхын тулада ү... управлени һүн тэжээлтэй болоод байһан 150 га газ... рузые ороoһон болгохо хэрэгтэ зорюулхыетнай уял... хэдээ намарай таряанай үлүү гараһан талмай дээрэ ... тэй болгохоор кукуруза таригты. Үглөөдэр тоосоогоо ... дээ, хэды шэнээн кукуруза ороoһон болгохоор үлэһэ... хэдынь ороoһондо зорюулагдааб гэжэ заагты. Ф ЗСХ ... соон соо 28-дахи показатель нэмэгты (намарай тар... һэн тухай). Куркурин».

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

1963 оной мартын 13-да үйлэдбэриин управлен... һан № 15 захиралтын ёһоор танай ажахы «Большев... хоздо 290 толгой гахай худалдаха ёһотой. Гэбэшье м... тэр худалдажа эхилээгүйт. Хоёр үдэрэй турша соо г... илгаад, тэрэ колхоздо худалдажа эхилэгты гэһэн эри... наб. Энээниие дүүргэһэн тухайгаа 1963 оной майн 1... да элидхэхэ. Куркурин». **(Знеэдэн).**

«Колхозой түрүүлэгшэдэ, агрономдо:

Свёклын булуудха олоороо гаража эхилээ. Свёклы... да саг соонь хоро сасагты. Хэрэгтэй болоо һаань а... дагты. Куркурин». **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Танай колхоздо наг шэбхэ полидо гаргаха график ... бэ. Тиихэдэ май соо 1,4 мянган тонно, июнь соо 1,... тонно гаргаха ёһотойт. Оньһожоруулагдаһан отрядай ху... һэргээгты, үгтэһэн даалгабариие дүүргэлтэ болгогты. ... хэ шэрэжэ байһан тухайгаа **үдэр бүри** мэдээсэгты. Ку... **(Шэмээтэй болоно, знеэдэн).**

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Ногоон конвейер тушаахын тулада главна зоот... майн 29-дэ дары түргэн управленидэ ерэг. Курк...

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Нютаг нютагуудай байдал шалгаад байхада, зари... зууд ороoһото ургамалнуудай хуряалгые таһалдуулна... лан хуряалгые тооногүй гэжэ тодороо. Энэ хэрэгые д... гэн шэнжэлээд, дутагдалнуудаа усадхагты. Бүхы агр... жаткануудаа хуряалгада табигты, доогуур сабшагты, ... гын шанар, һолоомон. Зэмэтэйшүүлые хэһээхэ. Курк...

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Ехээр хүйтэрһэн ушарһаа колхозуудта хурьгад бо... малнууд дааран гарзална. Ниитын бүхы малые байра... ха гэһэн эрид шанга эрилтэ үйлэдбэриин управлени... Малаа тэжээл болон харууһаар хангагты. Куркурин».

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Торгон шулһэтэй хорхойнуудые түхэреэн сүүдхэ со... хэдээ 5 дахин эдеэлүүлжэ, байрыень һалхитуулжа, ... маaень норгожо байхыетнай управлени таниие у... Куркурин». **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

«Колхозой түрүүлэгшэдэ, парторганизациин секре...

Хоёр сүүдхын туршада 40 тонно наран сэсэг гүрэнд... жэ худалдахыетнай партком болон үйлэдбэриин у... таанадые уялгална. Манай захиралтые дүүргэһэн т... 1963 оной ноябриин 14-дэ өөһэдөө элидхэхэт. Котли... вец».

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Ороoһото продуктнуудые бүридхэн дансалха, үрие... ябадалай үрэ дүн тухай мэдээсэхые СССР-эй Минист... Совет эринэ. Декабриин 13-да эдэ асуудалнуудаар би... дансануудаа абаад, үйлэдбэриин управленидэ өөрөө ер... һэн эрилтэ табинаб. Тиихэдээ бүридхэн дансалалгын ... 100-дахи формые абаад ерэхэт. Куркурин».

«Колхозой түрүүлэгшэдэ:

Закарпатска областьһоо эндэ ерүүлэгдэхэ хүдэлмэр... танай ажахыда... хүн угтэбэ. Хүнүүдээ абахын тула... лөөлэгшөөэ дары түргэн эльгээгты. Куркурин».

Иимэ телеграмманууд ехэ олон. Хэрбээ ажахые иигэ... тэлбэрилхэ болоо һаа, туһа болохогүй. Үйлэдбэриин ... лени хүнүүдые бүхы асуудалнуудтаа саг соонь харюус... һургаха байна. Колхоз ямар нэгэн заабариие дүүргээг... шоо һаа, түрүүлэгшэнь арга хургаяа бэдэрхэ, мэхэлхы... дохо болоно. Колхозой түрүүлэгшэнэр гээшэмнай ажал ... мэдэдэг, ойлгодог, харюусалгатай зон шүү. Тэдэниие ... далха бэшэ, харин хүтэлбэрилхэ хэрэгтэй.

Би үниндөө эльгээдэгтээл адляар эдэ телеграммануу... дээжэ фельетонист Степан Олейнигтэ ябуулжа, тус ... лаар һанамжаяа хэлэхыень гуйхаб.

Нүхэр Шелест, энэ материалаа Степан Олейнигтэ өөр... хэ гүб, али та дамжуулха гүт?

П. Е. Шелест. Би дамжуулуужам.

Н. С. Хрущев. Тиихэдээ минии гуйлтые дуулгаа... Харин хайшан гээд бэшэхээ, тэрэмнай өөрөө мэдэхэ... заабари үгэнэгүйб. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Знеэдэн).**

Үйлэдбэриин управлениинүүдэй, илангаяа инспек... хидхэлшэдэй хүдэлмэриие һайжаруулха ёһотойбди.

1963 оной ноябриин 2-то ЦК-гай Президиумдэ ал... бэшэг соогоо инспекторнүүдэй хүдэлмэриие тусхай ша... болгобол һайн байгаа гэжэ бэшээ һэм. Энэ бэшэгни па... организацинуудта эльгээгдэһэн байха. Тэрээн соо ху... шэлэн олохо тухай, мүн инспекторнүүд хадаа бүлэг кол... али совхозуудые хангаад лэ байха бэшэ, харин үйлэ... ямар нэгэн тодорхой һалбариин түлөө харюусадаг болохо... гэжэ хэлэгдэһэн байгаа. Хэрбээ тиимэ болоо һаань, ... ургамал тариха хэрэгые эрхилдэг хүнэй үмэнэ энэ тал... дэм ухаанда һүүлэй үедэ олдоһон туйлалтануудые эрх... наар мэдэдэг болоо гэһэн эрилтэ табиха аргатай болох... гаабди. Тиимэ хүн селекциин асуудалнуудые ойлгодог, ... сортнуудые мэдэдэг, тэдэнэй ямар нютагта таарадагые, ... бэриин ямар управлениин ажахынуудта ямар сортну... хим һайнаар ургаха байнаб гэжэ мэдэхэ уялгатай. О... болон бусад ургамалнуудай эрхим һайн сортын үрэһөө... ной ажахынуудые хангаха талаар энэ хүн харюусаха ... Мүн тэрэшэлэн хүрьһэ элдүүрилхэ, үтэгжүүлгэ оруулха... агротехникын бусад асуудалнуудые эрхим һайнаар ... ёһотой байһаниинь ойлгосотой. Тиихэдээ эдэ асууда... миил хооһоор сээжэлдэхэ бэшэ, харин бодото байдал... гаха, туршалга хэхэ, түрүү колхознигуудта, агроном, бр... нуудай эрдэм мэдэсэдэ, тэдэнэй дүй дүршэлдэ түшэглэхэ... тай.

Мал ажалые хангахын тулада манда зоотехнигүүд ... жэ һанамаар. Гэбэшье мал ажалнай баһа элдэб янзын ... һүнэй болон мяханай мал ажал гэжэ илгарна. Тиихэдэ ... гөө ээлжээндэ мяха абаха хэрэг баһа өөрын онсо зүйлн... гахайнуудые, эбэртэ бодо малые шахаха г. м. Эдэмнай ... ондо ондоо зүйлнүүд болоно. Эдэ бүгэдые ганса хүн ... һайнаар мэдэжэ шадахагүй бэзэ. Тиимэһээ гахайн ажа... үүлтэр һайжаруулха, шахан таргалуулха хэрэгые нарин... наар мэдэдэг нэгэ зоотехник гахайн ажалаар мэргэжэ... бүлэг колхоз, совхозуудые хангадаг болоо һаань һайн ... болохо. Энэ хүн эрдэм ухаанай туйлалтануудые урдан... һайнаар анхаран адаглаха, дүй дүршэл дээрэ шалгагдаһа... зүйлнүүдые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ хэрэгые ашаг үрэ ... гээр эмхидхэжэ шадаха байна. Эрдэм мэдэсэ ехэтэй ни... гэжэлтын һанамжань хүнүүдтэ ехээр тоогдохо, тэрэнэй ... бүхы ажахынуудынь үгыень дуулаха болоно. Харин ма... тын «иимэ юумэ хэгты», «тиимэ юумэ бү хэгты», «... болзорто гаргагты», «тиимэ болзорто бү гаргагты» гэһэ... тай телеграммануудые эльгээгээд лэ һууха болоо ... энээнһээнь һайн үрэ гарахагүй. Хүтэлбэрилгын иимэ мет... таарахагүй, буруу гээшэ, тиимэһээ буруушаагдаха ёһотой...

Мүн гүнзэгы эрдэм мэдэсэтэй мэргэжэлтэд хонин ... шубуун ажалай талаар байха ёһотой. Шубуун ажал гээш... баһал үргэн ехэ һалбари. Эндэмнай тахяанууд, нугаһад, ... кэнүүд, галууд бии. Үндэгэ абахын тулада тахяануудые ... гээшэ нэгэ ондоотой, харин мяха абахын тулада тахяан...

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

ЛЕНИНГРАД. **Ветеринарна институдай профессор П. М. Сопиков шубуудай шуһа холижо, шэгнүүрээрээ галуунһаа дутахагүй шэнэ үүлтэрэй тахяануудые бии болгоо юм. Энэ үүлтэрэй шубууд 5 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэй, жэлдээ 180—200 үндэгэ үгэдэг байна. Профессор Сопиков австралорп үүлтэрэй тахяануудай шуһые леггорн үүлтэрэй тахяада хэһэн байна. Мүн лэ иимэ аргаар туулайн үүлтэр һайжаруулагдаа. Зураг дээрэ: «Большевик» гэжэ шубуунай үүлтэртэ заводой тахяагай гэр соо «ленинградская белая» үүлтэрэй гурба мянга шахуу тахяанууд тэжээгдэжэ байдаг.**

ТАСС-ай фотохронико.

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭҺЭН ЭЛИДХЭЛ

(ргэлжэлэл. Эхиниинь 1, 2-дохи нюурнуудта)

нь баһа ондоо хэрэг гээшэ. Эдэ бүгэдые эрхилхын тулагы эрдэм мэдэсэ хэрэгтэй, мүн дүй дүршэл шэнжэлэгдэтой. Тиимэ болоо һаа, үйлэдбэриин управлениин мэргэ мүнөө үеын хэмжээндэ хүрэмөөр үйлэдбэреэ эрхилхэ хэнь колхознигуудта, совхозой хүдэлмэрилэгшэдтэ туһалжа а.

үйлэдбэриин управлениин олон мэргэжэлтэд үшөөл гаар хүдэлмэрилнэ. Олон ушарта гансал тэдэнэр зэмэшэ. Ушар юуб гэхэдэ, заримдаа мэргэжэлтэд буруугаар эдэг, хамаг бүхы юумэ хэдэг, тиин тусхай һургуулитай байһан туладаа гүнзэгыгөөр мэдэхэ ёһотой үйлэдбэ һалбаритай һайнаар танилсаха, һонирхохо аргагүй бай-

үүдэй тусхай эрдэм һургуулитай байжа, тэрэнээ үйлэдбэ хэрэглэхыень манай байгуулалтын уг шанарынь эринэ. али нэгэн мэргэжэлтэ тусхай эрдэм һургууляар дутамаг һаа, саашаа һураха, һургуулитай болохо ёһотой. һурасэдэг хүнүүдые, эрдэмээ улам һайжаруулха дуратай хүгүрэмнай һайшаадаг.

үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэриин шэнэ ёһоор эмэдэг болоходонь, энэнь эрдэм ухаанай болон бодото ажал эриин түйлалтануудые эдэбхитэйгээр дэлгэрүүлэн, үйлэднэбтэрүүлхэдэ туһа нэмэри болохо.

нэр мүнөө хүдөө ажахын эрдэм ухаанда, СССР-эй хүдөө министерствын хүдэлмэридэ тусхай анхарал хандуулха байди. Министерство эрдэм ухаанай центр боложо, эрдэм шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, үйлэдбэриие ашаг гээр эрхилхэ зорилго бэелүүлхэ хэрэгтэ эрдэмтэдэй, научлгын институдуудай, туршалгын станцинуудай хүсэолгые зорюулха ёһотой. Хүдөө ажахыда, уһалуури, сеэмхидхэхэ хэрэгтэ, үүлтэр һайжаруулгада, бусад шухала нуудые дүүргэлгэдэ химиие эрхимээр хэрэглэхэ талаар наука илангаяа ехэ үүргэ дүүргэхэ ёһотой.

Министерство дүй дүршэл согсолхо, учебнигүүдые, үйлэдбэ элдэб асуудалнуудта зорюулһан удха түгэлдэр пособинуулистовконууд болон заабаринуудые зохёожо гаргаха ёһо. Гансал союзна болон республиканска министерствэнүүд бэрин зональна институдууд, туршалгын станцинууд иимэ ал хэблэн гаргаха ёһотой. Научна эмхи зургаанууд халгатай шухала уялгануудые дүүргэхэ ёһотой гэжэ эндэһээ дана. Тиимэһээ тэндэ ямар хүнүүд хүдэлмэрилнэб, юу хэдаха байнаб гэжэ хараха ёһотойбди. Тэдэнэр үнэхөөрөө лгын хүдэлмэри ябуулжа, дүй дүршэлые баяжуулна гү, гансал элдэб саарһа бэшэжэ шадаха хүнүүд гү? Эрдэм ухаабүхы эмхи зургаануудые дүй дүршэлтэй кадрнуудаар хан ёһотойбди гэжэ дахин дабтан хэлэнэб. Бэлиг шадабаригүй мэрилэгшэдые һэлгүүлхэ, эдэбхитэйгээр хүдэлдэг, ажал мэридөө дуратай, зохёохы шадабаритай хүнүүдые, үйлэдбэ гүнзэгыгөөр мэдэжэ, тэрэниие хүгжөөхэ хэрэгтэ бүхы хүсэ зорюулдаг эрдэмтэдые дэбжүүлхэ хэрэгтэй.

учна хүдэлмэрилэгшэ хадаа өөрынгөө хэрэгые гансал мэдэшэ, гансал хөөрэжэ шадаха бэшэ, мүн ямар юумэ яагаад б гэжэ харуулжа шадаха ёһотой гэжэ хэлэхэдэм, эрдэмдохогүй бэзэ гэжэ һананаб. Тэдэнэй эгээл иимэ байгаа хүнүүд эрдэмтэд гэжэ тэдэниие тоохо, хүндэлхэ бшуу.

«Уншаха зохёолнууд» гэһэн ном һанаандам ороно. Гени, гүн а хүн гээшэмнай ямар хүн байдаг юм гэжэ таряашанай софһоо асууһан тухай тэрээн соо хэлэгдэнэ. Энэ асуудалые борилхадаа, ехэ юрэнхыгөөр хэлэһэн ушарһаань таряашан ые ойлгобогүй. Теэд ойлгохо гэжэ ехээр хүсэһэн байгаа Тиимэһээ тэрэ таряашан эли мэдээжэ, тодорхой юумэн болгожо, философто иимэ асуудал табиһан байна: «Тэрэ ухаата хүн халбага хэжэ шадаха гү?» «Юу хэлээ гээшэбта, бэд даа, халбага хэжэ шадахагүй,—гэжэ философ харюу. Таряашан бодод гээд, иигэжэ хэлэбэ: «Тэрэтнай гүн ухаан гээшэ аал? Манда хүн бүхэн халбага хэжэ шадахал». эл, эрдэмтэд, экономистнууд, химигүүд, агрономууд, зоотехүүд танай дунда бии. Колхозууд танай зүбшэл заабариие хү. Хэрбээ хүнүүдые халбага хэжэ һургадаг һаа, тэрэ халбаөөһэдөөшье хэжэ һурагты. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** асуудалые таанад зүбөөр ойлгогты. Ямар нэгэн ургамалһаа ан гээд үндэр ехэ ургаса абахаб гэжэ лекци уншахадаа, бэшэхэдээ, өөһэдынгөө ажахынуудта хүдэлмэрилэгые урижа абаашаад, хэлэһэн зааһанаа хэрэг дээрэнь ан гээд бүтээжэ шадаха байһанаа харуулдаг байгты. Тиин й дүй дүршэлые шудалан үзэһэн хүн тэрэниетнай хэрэгээ, мүн тан шэнги ехэ үрэ дүн түйладаг болохо ёһотой.

Хүдөө ажахы гээшэмнай манай экономикын эгээл орёо бэринуудай нэгэн юм. Колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие нэгэ ар хүтэлбэрилжэ огто болохогүй.

Манай орон гээшэ айхабтар үргэн ехэ. Тиимэһээ ямар нэгэн бариие ороной бүхы нютагуудта али бүхы сагта хэрэглэхэ халэжэ, ноёрхожо болохогүй. Нэгэ хэтэрэлгэһээ нүгөө хэдэ орожо болохогүй. Жэшээнь, хэрбээ намарай паарые жэгэ габэл, хамаг бүхы газарта жэгдэлхэ, харин жэгдэлхэгүй л, хамаг бүхы газарта жэгдэлхэгүй гэжэ хэлэжэ болохогүй. м ухаанай баримтануудые элдэб зононуудта бодото ажал шалгажа үзэхэ, тиигэһэн хойноол тэдэниие хэрэглэхэ эртайбди.

Жэшээнь, һү-мяханай мал ажалай Оренбургын институдай иктор Ш. Ш. Хайруллин гэгшэ Пленум дээрэ үгэ хэлэһэн н. Зариман хэлэхэдээ, энэ хүн ажалаа һайн мэдэдэг, дүрэй хүн гэнэ. Нүгөөдүүлынь ажал хэрэгтээ халирхайгаар дэг гэжэ шүүмжэлнэ. Би тэрэниие һайн мэдэхэгүйб, тиимэ иимэ тиимэ гэхэ аргагүйб. Тэрэ хүн Пленумдэ хабаадаһан хүнүүдэй байхада, тарилгын болзор тухай статьягаа намгоод, энээниием толилуулагты гэһэн эрилтэ табяа һэн. Би тьяень абаад, «Сельская жизнь» газетын редакциие толилнь гуйһан байнаб. Статья дотор ороной али бүхы нютагууд а нэгэл янзын заабари үгтэнэ, тиимэһээ статья хоро хүргэ болохо гэжэ редакциин хүдэлмэрилэгшэд намда хэлэһэн бай-

Теэд нүхэр Хайруллинай заал һаа толилуулыт гэхэдэнь, тэрэ тьяе зүбшэн хэлсэхээр толилхо гэжэ шиидхэгдээ һэн. Теэд болооб? Мүнөө хүдөө ажахын олон хүдэлмэрилэгшэд — агмууд, эрдэмтэд, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд нүхэр йруллинай статья дотор хэлэгдэһэн зүйлнүүдые эрид шанр шүүмжэлжэ байна. Манай үргэн ехэ орон дотор тарилга э болзорто хэгдэхэ ёһотой гэжэ хэлэһыень буруушаана, имаг ажахыдаа, нютаг дээрээ хэдыдэ тарилга хэхые тодорхойлжо охо юм гэжэ зүб бэшэнэ, бүхы нютагуудта зорюулагдадаг бариие буруушаана.

Эдэ хүнүүдэй хэлээшые ойлгожо ядахаар бэшэ. Оренбургын дүй дүршэл дээрэһээ хараад, жэшээнь, Красноярска гү, али Алтайн хизаарта, али Казахстанай хойто нютагуудта хэдыдэ тарилга хэхэб гэжэ хэлэжэ болохо юм аал? Мүн тиигээдшье Оренбургын областиин агрономууд болон научна хүдэлмэрилэгшэд хэблэлдэ бэшэхэдээ, нүхэр Хайруллинай үгэһэн заабаринуудые баһал буруушаагаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Эрдэмтын ямар нэгэн заабари хэлэхыень шагнахадаа, тэрэ заабаринь дүй дүршэл дээрэ шалгагданхай гү, ямар зонодо хабаатайб гэжэ би ходо һонирходогби. Тиигэнгүй аргагүй юм. Хүдөө ажахын асуудалнууд тон тодорхой, эли тодо байха ёһотой.

Гансал өөрынгөө тухайламжаар, ушар баримтануудаа һайса шалгангүй элдэб тобшололнуудые хэдэг эрдэмтэ бэлэхэнээр алдуу гаргажа болохо байна. Тиимэһээ наукын талаар зүб гэжэ тодорһон, дүй дүршэл дээрэ шалгагдаһан лэ заабаринуудые ажалдаа хэрэглэдэг болоё.

Юушье мэдэхэгүй хүн аад, заримдаа үндэр дээдэ тушаал эзэлжэ, хүдөө ажахын үйлэдбэриие зонхилон захиржа байха ёһогүй. Жэшээнь, обкомой секретарь хүнүүдые яажа аргалха тухай заабари врачта үгэхэ ёһотой гэжэ һанаханьшье бэрхэтэй ха юм. Үндэр дээдэ тушаал эзэлжэ байһан тэнэг хүн лэ иимэ заабари үгэжэ болохо.

Ракетэнүүд тухай хөөрэлдөөн болоходо, тэдэниие мэргэжэлтэд бүтээхэ ёһотой гэжэ бүгэдэ мэдэрдэг. Энэ бүгэдэндэ ойлгосотой. Харин хүдөө ажахын талаар юушье мэдэхэгүй хүн аад, элдэб заабаринуудые убайгүй зоримгойгоор үгэдэг байха юм. Тиимэ хүн хүгшэн эжынгээ хартаабха һуулгахыень хараһан байна бшуу. Харин тэрэ хүгшэниинь үзэг бэшэг мэдэхэгүй байһаншье һаа, ехэ һайн һургуули гараһан байгаа. Хүгшөө хартаабха һуулгажа өөрынгөө эхэһээ һураһан байгаа бшуу. Харин хүдөө ажахые «мэдэхэ» манай зарим нүхэд иимэшье һургуули гараагүй байха юм.

Ушар тиимэһээ тахяа эдижэ үзэһэн хүн хайшан гээд тахяа үсхэбэрилхэ ёһотойб гэжэ мэдэдэг; яичница эдиһэн хүн хайшан гээд тахяа түрэдэг бэ гэжэ мэдэдэг; хартаабха эдиһэн хүн хартаабха хайшан гэжэ ургуулагдадаг бэ гэжэ мэдэхэб гээд, энэ талаар заабаринуудые үгэсэгөөдэг байна.

Бишье уран зураашын зураг зурахыень, Вучетичэй скульптура хайшан гэжэ хэдэгыень хараһан байхаб. Теэд гансал харахань бага ха юм. Мэдэхэ, шадаха хэрэгтэй, мүн илангаяа искусствын талаар тусхай бэлигтэй байха ушартай бшуу.

Хүдөө ажахы гээшэ олон талатай, үйлэдбэриин орёо бэрхэ һалбари юм гэжэ үшөө дахин дабтан хэлэнэб. Ажалаа һайнаар мэдэхэгүй аад, хүдөө ажахые хүтэлбэрилжэ болохогүй, аягүй байдалда ороходоо болохо. Тиигээд нээрээшье зарим хүтэлбэрилэгшэд аягүй байдалда ородог гээшэ. Нэгэ янзын заабари үгэхэ гэһэн һэдэлгэтэй эрид тэмсэхэ, нэгэ янзын заабариие бүхы нютагуудаар баадхуулан абхуулха, зонын, районой болон зарим тус тус ажахынуудайшье онсо өөрэ зүйлые хараадаа абангүй заабари үгэхэ ябадал хүдөө ажахын үйлэдбэридэ үзэгдэхэ ёһогүй.

Хүдөө ажахые хүтэлбэрилхэ бодото ажал эрхилхэдээ, али нэгэн һалбарида бии болоһон дүй дүршэлые хараадаа абаха, тус һалбарида үнинһөө хойшо хүдэлжэ байһан, илангаяа энэ һалбариие һайн мэдэхэ хүнүүдэй һанамжыень ходо анхаржа байха хэрэгтэй. Чистюньскэ совхозой директор К. И. Колупаевай партиин Алтайн хүдөөгэй крайкомдо эльгээһэн бэшэгые эндэ уншахам. Свёкло тариха хэрэгэй хүтэлбэриие эмхидхэлэйнь талаһаа һайжаруулха тухай нилээд шухала асуудал энэ бэшэг соо тодорхойлогдоно.

«Алтайда саахарай промышленность нилээд түргэнөөр хүгжэжэ эхилээ. Саахарай свёкло ургуулха ажалые тусхай совхозууд эрхилдэг, харин тэдэниие трестнүүд хүтэлбэрилдэг болоо һэн. Трестнүүдэй мэдэлдэ совхозууд болон саахарай заводууд ородог байгаа. Хүтэлбэриие иигэжэ эмхидхэлгэ саахарай промышленностиин хүгжэлтэдэ ехэ туһа болоо. Трестнь Главсахарта мэдэлтэй байгаа. Тиигэжэ свёкло тариха хэрэгые хүтэлбэрилхэ һайн системэ байһан юм.

Саахарай комбинадууд—томо свёклосовхоз болон саахарай завод ехэ һайн байһанаа харуулаа. Иимэ комбинадые нэгэ хүн, комбинадай директор хүтэлбэрилдэг байһан юм. Түүхэй эд бэлэдхэдэг совхозтоёо заводой иимэ холбоотой байхада, саахарай заводой хүдэлмэрилэгшэд совхоздо ехэ свёклын ургуулагдахын хойноһоо үнэн зүрхэнһөө һанаагаа зободог байгаа.

Гэбэшье саахар бии болготшодой хүтэлбэриин энэ тоггомол һайн байгууламжа 1959 ондо эбдэгдэһэн юм. Главсахар болон сахсвеклотрест гээшэнүүд усадхагдаа, саахарай комбинадууд хубилгагдаа, ондоогоор хэлэхэдэ, түүхэй эд олгодог совхозуудһаа саахарай заводууд таһараа.

Урдань саахарай свёклын үрэһые заводой баазанууд худалдадаг байгаа, харин мүнөө энэ хэрэгые «Сортсемовощ» гэжэ конторо эрхилнэ. Иимэ конторонууд саахарай промышленностьда хэрэглэгдэхэ түүхэй эдэй баазые ургадхаха арга боломжые оройдоо шэнжэлнэгүй (шэнжэлжэ шадахагүйшье байна), тэдэнэр түүхэй эд бэлэдхэжэ үгэгшэдтэй холбоогүй.

Һүүлэй үедэ свёклосовхозууд түрүүн Крайсельхозуправлениин мэдэлдэ байһан аад, мүнөө колхозно-совхозно управленинүүдтэ мэдэгдэхэ болонхой. Управленинүүд свёклосовхозуудай онсо өөрэ зүйлнүүдые хараада абанагүй, гүрэндэ продукци худалдаха тухай элдэб олон түсэбүүдые (тэрэ тоодо үбһэ, хартаабха болон овощой түсэбүүдые) үгэнэ, свёклын үйлэдбэриин онсо өөрэ зүйлые хайхарнагүй».

Свёкло ургуулха хэрэгые хүтэлбэрилхэ талаар урдань байһан системые һэргээхэ хэрэгтэй, үрэһэ үйлэдбэрилгэдэ, үтэгжүүлгэ ашаглаһанай хойноһоо хиналта тогтоохо хэрэгтэ, саахарай свёклые ехээр абаха бүхы хүдэлмэридэ саахарай заводуудай үүргые дээшэлүүлхэ ёһотойбди.

Украинада свёклын ажахые хүтэлбэрилхэ яһала һайн системэ урдань бии болоһон аад, мүнөөшье байһаар. Харин Россин Федерацида тэрэниие һандаргаад, дахин һэргээхэеэ яаранагүй.

Саахар үйлэдбэрилхэ гээшэ орёо бэрхэ хэрэг. Энээндэ хабаатай бүхы хүнүүд—саахарай свёкло ургуулагшадшье, саахар ехэтэй шэнэ сортнуудые бии болгодог селекционернүүдшье, свёклые болбосоруулдаг заводуудшье хүсэ шадалаа нэгэдүүлхэ ёһотой. Үйлэдбэриин энэ һалбарида мэргэжэл шадабари һайнтай кадрнууд хододоо хүдэлдэг байгаа. Харин мүнөө эдэ кадрнууд тарашанхай. Саахарай свёклын үрэһые һонгино ургуулдаг хүнүүд ехэнхидээ ургуулна. Энэ шухала хэрэгые гуримтай болгохоор болоо.

Хабар болохын урда тээ ЦК-гай Президиум эдэ асуудалнуудта танай анхаралые хандуулхые хүсэһэн байна. Эдэ асуудалнууд таанадта мэдээжэ, шэнэ бэшэ асуудалнууд гээшэ. Гэбэшье эдэ асуудалнуудые шиидхэлгэһээ ЦК-гай февралиин Пленум дээрэ абтаһан хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо тухай Программые бэелүүлхэ хэрэг дулдыдаха байна бшуу.

газарнууд дээрэ совхозууд болон бэлэдхэлэй организацинуудай үйлэдбэриин фонднууд 4 миллиард 700 миллион тухай түхэригөөр ехэ болоо.

Элдүүрилэгдэһэн шэнэ газарнууд жэл ерэхэ бүри улам ехэ орооһо таряа, мяха, һү болон бусад продуктнуудые манай арадта үгэжэ байха.

Үйлэдбэриин ургаһанай үндэһэ һуури дээрэ эдэ жэлнүүдтэ хүдөө ажахын продуктнуудые худалдан абалга нилээд ехэ болоо.

Гүрэнэй худалдан абаһаниинь:

	1953 он	1962 он	1963 он
Орооһо таряан (миллион пүүдээр)	1.899	3.458	2.735
Хлопок-сырец (миллион тонноор)	3,8	4,3	5,2
Саахарай свёкло (миллион тонноор)	22,9	43,9	41,4
Наран сэсэг (миллион тонноор)	1,8	3,1	3,0
Хартаабха (миллион тонноор)	5,4	5,7	8,0
Овощнууд (миллион тонноор)	2,5	5,9	6,3
Мяхан (амидын шэгнүүрээр) (миллион тонноор)	3,6	8,6	9,3
Һүн (миллион тонноор)	10,6	29,2	28,5
Үндэгэн (миллиард хэһэгээр)	2,6	8,5	8,7
Нооһон (мянган тонноор)	197	374	379

1953 онойхидо орходоо сагай уларилай зохидгүй байһан 1963 ондо худалдан абтаһан продуктнууд нилээд ехэ байһыень, тиихэдэ зарим продуктнуудай—хлопогой, хартаабхын, овощнуудай, мяханай, нооһоной 1962 онойхидо орходоо ехээр бэлдэгдэһыень харанат.

Энэ арбан жэл соо бэлэдхэлнүүдэй шэнжэ шанарынь үндэһөөрөө хубилаа гэжэ би хэлэһэн байнаб, үшөө дахин хэлэхые хүсэнэб. Хэрбээ 1953 ондо гүрэмнай мал ажалай продуктнуудай ехэнхи хубиие колхознигууд болон совхозуудай хүдэлмэришэдэй үмсын ажахыһаа худалдан абаха баатай болоһон байгаа һаа, мүнөө ушар байдал ондоо болоо. Бидэнэр ниитын томо мал ажал байгуулаабди. Мүнөө колхозууд болон совхозууд худалдан абтадаг бүхы һүнэй 95 процентые, мяханай 86 процентые үгэнэ.

Колхозууд болон совхозуудай бэхижэһэнэй, хүгжэһэнэй ашаар, хүдөө ажахын продуктнуудые абалгын ехэ болоһоной, хүдөө ажахын худалдагдадаг зүйлнүүдые ехээр үгэдэг болоһоной эсэстэ оромнай эдеэ хоолой зүйлнүүдые арад зондо жэл бүри ехээр худалдадаг болохо аргатай болоно.

Хүдөө ажахын шухалын шухала продуктнуудые арад зондо худалдаһан тухай мэдээнүүд иимэ байна:

	Арад зондо худалдагдаһан продуктнууд 1953 он	1963 он	1963 он 1653 ондо процентээр
Мяхан, мяханай продуктнууд (мянган тонноор)	1757	4986	284
Һүн, һүнэй продуктнууд (мянган тонноор)	1980	10113	511
Малай тоһон (мянган тонноор)	330	622	188
Ургамалай тоһон (мянган тонноор)	298	525	176
Үндэгэн (миллион хэһэгээр)	2045	7343	359
Саахар (мянган тонноор)	2410	5329	221

Эдэ бүгэдые түйлахын тулада эршэмтэй шангаар ажаллаха хэрэгтэй байба. Тиин совет хүнүүд—манай хүдэлмэришэн анги, колхозой таряашад, интеллигенци һайнаар хүдэлмэрилөө.

Зүгөөр мүнөө бидэнэр шэнэ ехэ зорилгонуудые шиидхэхэ ёһотой байнабди. Оромнай хүгжэнэ, промышленность ургана, хотонуудай арад зон олон болоно. Тиин бүхы дээрээ Советскэ Союзай арад зон арбан жэл соо 32 миллион хүнөөр гэхэ гү, али 17 процентээр олон болоо. Мүн энэ үе соо хүдөө ажахын ниитэ продукци 61 процентээр ехэ болоо. Хүдөө ажахын продукциин ургаһан ябадал арадай жаргалта байдал һайжаруулха эрхим эрхэ байдал бии болгоо. Саашадаа үшөө бүри һайн арга боломжонууд бии болоно. Хүдөө ажахы ехэ техникэ, үтэгжүүлгэ, капитальна барилгын зөөри абана. Тиимэ болохолоороо ажалай бүтээсэ ехэ болохо, хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилгэ ургаха байна. Зүгөөр эдэ арга боломжонуудые хүсэд хэмжээгээр ашаглахын тулада хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд улам ехэ эршэмтэйгээр ажаллаха ёһотой болоно.

Манай хүдөө ажахы, бүхы экономико арадай улам ургажа байгаа эрилтые хангаха хэмжээтэйгээр хүгжэхэ зэргэтэй.

Партимнай хүдөө ажахын урда табигдаһан шэнэ зорилгонуудай шухала байһаниие хүсэд ойлгоно, тэдэ зорилгонуудые шиидхэхын тулада бодото хэмжээнүүдые абана.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөхэ хүсэн түгэлдэр арга зэбсэг мүн болохо химиие хурдан түргэнөөр хүгжөөлгын хараа түсэб ЦК-гай декабриин Пленум дээрэ зохёогдоһон байна.

ЦК-гай февралиин Пленум хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохо хараа шугам тодорхойлоо. Хараалагдаһан түсэбүүдые бэелүүлхын тулада тон ехэ зөөри зорюулагдана.

Партиин хүтэлбэри доро совет арад, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд ЦК-гай февралиин Пленумэй хараалһан хэмжээтэйгээр продуктнуудые үйлэдбэрилжэ шадаха байһандань ямаршье ажаг һэжэг байхагүй. Энэ хадаа сэсэглэн һалбаржа байгаа, бүхы талаараа хүгжэнги хүдөө ажахы байгуулха тушаа партиин Программые бодото хэрэг дээрэ бэелүүлгэ мүн болохо.

Нүхэдүүд!

Промышленностиин болон капитальна барилгын хүдэлмэриин асуудалнуудаар зарим тэды һанамжануудаа хэлэхые зүбшөөрыт.

Манай промышленностиин һайнаар хүдэлмэрилдэгынь бүгэдэндэ мэдээжэ. Зүгөөр энэ ушар манайда резервнүүд үгы гэһэн удхатай гээшэ гү?

Хэрбээ бидэнэр хүдэлмэришэдтэ, инженернүүд болон технигүүдтэ хандаа һаа, тэдэнэрэй анхарал түхеэрэлгэ болон үйлэдбэриин талмай һайнаар ашаглаха хэрэгтэ хандуулаа һаа, ямаршье завод дээрэ ехэ резервнүүдые элирүүлхэ байһандаа этигэнэб. Бидэнэр энээн тушаа промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдтэ хандахадаа хододоо гайхамшагта үрэ дүнгүүдые түйладаг байгаабди. Мүн мүнөөшье иимэ замаар ябаха хэрэгтэй. Нютагуудтахи партийна болон ажахын организацинуудые хүнүүдтэй зүбшэхэ, бии байгаа резервнүүдые бэдэрэн олохо, тэдэниие һайнаар ашаглаха хэрэгтэ хүдэлмэришэд, инженернүүд болон технигүүдые элсүүлхэ ёһотой.

Мүнөө бидэнэр капитальна барилгада тусхай анхарал хандуулха зэргэтэйбди. Мүнөө жэлдэ хэ[illegible] хүдэлмэринүүд хүсэд эмхитэй бэшээр [illegible] мэ хэхэ шухала болоно. Энээнтэй дашарамдуулан январь, февраль соо промышленна барилгын талаар капитальна хүдэлмэринүүдэй түсэб хүсэд дүүргэгдээгүй. Энэ ушар [illegible] рилагданаб гэхэдэ, совнархозууд, барилгын организацинууд,

партиин промышленна обкомууд, горкомууд үнгэрэгшэ жэлэй үрэ дүнгүүдээр зарим тэды һанаагаа амарһан байна бшуу. Капитальна барилга гээшэ орёо бэрхэ хэрэг мүн, тэрээндэ үдэр бүриин анхарал табихые эринэ. Партимнай уламжа шухала барилгануудые хододоо һуларшагүй хиналта дороо барижа байдаг байгаа. Нэгэдэхи, хоёрдохи табан жэлнүүдэй үедэ бидэнэр Москвада «Нефтегаз» завод, подшипникова завод болон бусад предприятинуудые яажа бариһанаа һананаб. Хэрбээ барилга дээрэ табан үдэрэй график дүүргэгдээгүй һаань, энэ ушар онсо зүйл болодог байгаа. Партийна, профсоюзна организацинууд шахардуу мэгдэлгэ соносхол алдадаг, хүнүүдые элсүүлдэг, таһалдалые усадхаха ябадал түйладаг байгаа. Барилгашье графигтаа ородог һэн. Тиихэдэ мүнөө али нэгэн барилга дээрэ бүхэли жэлэй турша соо түсэбэй дүүргэгдээгүй байхадань, партиин горком болон райком хэмжээ абаагүй байхаһаа гадна, үсөөн бэшэ ушарта энээн тухай мэдэнгүйшье байдаг баримтанууд үсөөн бэшэ бии.

Капитальна барилгын ехэ түсэб дүүргэхын тулада жэлэй эхинһээ хойшо барилга бүхэниие хиналта дороо абаха хэрэгтэй. Зүгөөр энээниие зарим хүнүүдэй ойлгодоггүй байһаниинь халагламаар. Мүнөө 1964 оной хоёр һара үнгэрөөд байна: түсэбэй дүүргэгдээгүй байһан барилгануудта энэ хадаа мнин алдагдаһан һаранууд гээшэ. Гээгдэлээ хүсэлдүүлхэ гээшэ зэргэшэн ябаһанда орходоо бэрхэтэй юм. Энэ ушар «Живые и мертвые» гэжэ кинофильм дотор тон һайнаар харуулагданхай. Генерал Серпилин Синцовтой уулзаһандаа баярлажа, тэрэниие һаатуулан баряад, юумэ асуужа захалхадань, «Нүхэр генерал, ябахыемни зүбшөөрыт, үгы һаа хожом өөрынгөө ротые хүсэхэ гээшэ бэрхэтэй болохо» гэжэ Синцовой хэлэһэниие һанана ёһотойт.

Эгээл энээн тухай хододоо һанаха ёһотойбди. Гээгдэлээ богонихон болзор соо хүсэлдүүлжэ, саашадаа барилгые түсэбэй ёһоор ябуулха хэрэгтэй. Мүнөө барилгын асуудалнуудта совнархозуудай, партийна, профсоюзна болон комсомольско органуудай анхаралые хандуулха хэрэгтэй. Барилгын болон монтажна хүдэлмэринүүдые хамтаруулан хараалһан комплексно графигуудые бүхы барилганууд дээрэ зохёохо шухала; барилгын организацинуудые хүдэлмэришэдөөр хангаха, баригдажа байгаа барилганууд дээрэ түхеэрэлгэнүүдые саг соонь асарха тушаа хэмжээнүүдые абаха шухала.

Партийна органууд барилгын ябасые наринаар хинаха, ажал хэрэгые һайжаруулхын тулада бүхы арга боломжонууд болон ресурснуудые ашаглаха ёһотой.

Ажахынхид барилгын түсэбүүдэй дүүргэгдээгүй байһан ябадалые хүдэлмэриин хүсэнэй дутагдалаар үсөөн бэшэ ушарта тайлбарилдаг. Нүхэдүүд, би хүдэлмэриин хүсэнэй дуталдаһан ябадалые үнэн бодото зүйл гэжэ тоолохогүй байнаб; совет арадта этигэнэб, партида этигэнэб, комсомол болон профсоюзда этигэнэб. Манай арад гайхамшагта һайн, партиин уряалда хододоо харюусаха байха. Залуушуулда уряал гаргыт, тэдэнэр тэрэ дары харюусажа, шухала хэрэгтэй газартань ошохо байха.

Тэрэнһээ гадна манайда арадай ажахы дотор хүдэлмэрилдэггүй хүнүүд бии, юумэ хэдэггүй хүнүүдшье бии, тэдэнэрые хүдэлмэрилхэ гэжэ баадхаха хэрэгтэй.

Минии һанахада тон шухала удаадахи асуудал дээрэ энээнтэй дашарамдуулан тогтохые хүсэнэб.

Кадрова хүдэлмэришэдэй—Донецкэ металлургическа заводой булад хайлуулагшад В. Перебейнос, Н. Бычков, И. Олейник гэгшэдэй бэшэг хэблэлдэ толилогдоһон байгаа. Тэдэнэр ажалай паспорт бии болгохо гэжэ дурадхаа. Энэ дурадхалыень зүб гэжэ тоолоноб, хүсэд дэмжэнэб. Хүл дээрээ гаража, хүдэлмэрилжэ эхилхэһээнь хойшо хүнэй ажалай ажабайдалые элеэр харуулһан, коммунизм байгуулгада ямар ажал хэдэгыень харуулһан паспорт хүн бүхэндэ бии байха ёһотой.

Мүнөө бии байдаг паспортаар юушье тодорхойлхогүйш, гансал энэ хүн Сидоров бэшэ, харин Иванов гэжэ элитэ байдаг, харин ажалда хүнэй ямар хабаатай байһыень паспорт соо уншахын аргагүй.

1919 ондо В. И. Ленин ажалай паспортнуудые бии болгохо гэжэ дурадхаа, ажалай дэбтэрнүүд тухай декредтэ гараа табяа юм гэжэ эндэ һануулхада болоно. Хаанта Россин полициин паспортнуудые совет Россин ажалай дэбтэрнүүдээр һэлгэхэ гэжэ шиидхэгдэһэн байгаа.

Ленинэй энэ гол ёһо гүнзэгыгөөр эбдэгдэһэниинь халагламаар. Сталин хадаал Сталин. Партиин хүтэлбэридэ ороходоо Сталин хуушан паспортда—полициин хэрэгсэлнүүдтэ гэдэргээ бусаа. Мүнөө бидэнэртэ Ленинэй үзэл сурталые ажабайдал дээрэ бэелүүлхэ, ажалай дэбтэр, тайлбарилан хэлэбэл гансал хүнэй нюур үнэмшэлһэн полициин паспорт бэшэ, харин ажалай дэбтэр бии болгохо хэрэгтэй.

Ленинэй үзэл бодол ямар удха үндэһэтэйб, тэрэнэй түүхэтэ удха шанар ямар бэ? Полициин паспорт гээшэ капиталис байгуулалтын хэрэгсэлдэ таараһан документ мүн. Энэ хүн иимэл хүн, ондоо хүн бэшэ гэжэ үнэмшэлһэн, бэеэ ондоо хүн гээшэб гэжэ харуулжа шадахагүйн тулада бии болгогдоһон документ капиталис байгуулалтада хэрэгтэй байгаа. Мүлжэгшэд болон мүлжэгдэгшэдэй дэлхэй дээрэ зарим хүнүүд ажал хэдэггүй юм. Зарим хүнүүд хүдэлмэрилдэг, үнэтэ зүйлнүүдые байгуулдаг, бусадынь капиталтай байдаг, ажалладаг хүнүүдые мүлжэдэг, тиихэдэ өөһэдөө юушье хэдэггүй, хүдэлмэришэд болон таряашадай ажалаар байгуулагдаһан баялигуудые һалгаана. Өөрынгөө олзые алба налогһоо нюухын тулада капиталистнууд олзо доходойнгоо эшэ үндэһые харуулдаггүй. Энэ хадаа капиталис байгууламжа мүн болоно. Баригдаагүй хадаа хулгайшан бэшэ гэһэн хуули ёһо тэндэ хүсэндөө байдаг.

Манайда ажалай социалис общество мүн ха юм. Бидэнэр ажал хэдэггүй хүн ама хооһон һууха гэһэн лозунгтойгоор коммунизм байгуулнабди. Совет хүнүүд ушар ёһо мэдэнхэйгээр ажаллана, өөртөө даалгагдаһан хүдэлмэридэ бүхы хүсэ шадалаа үгэнэ. Ажалда хабаадаха гээшэ хүнэй бүхы ажал ябуулгын гол зүйл мүн. Тиимэһээ хүн бүхэнэй ямараар ажаллаадагынь, материальна байгуулалтада ямараар хабаададагынь харуулһан ажалай паспорт дотор харуулагдаһан байха ёһотой. [illegible] тиимэ хүнүүд хүндэ ямбада хүртэжэ шадахагүй байха.

(Түгэсхэлынь 4-дэхи нюурта)

Совет арад шэнэ ехэ зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхэ байха

Манай парти, манай совет арад һүүлэй арбан жэл соо хүдөө ажахын талаар айхабтар ехэ хүдэлмэри хээ. Үнгэрһэн арбан жэл соо хүдөө ажахын продуктнуудые бэлэдхэлгэ хоёр дахин улүүгээршье ехэ болоһондонь бидэнэр омогорхонобди. Эдэ жэлнүүдтэ совет хүнүүд агууехэ баатаршалга гаргаа—40 миллион гаран гектар шэнэ, боро газар элдүүрилээ. Манай гайхамшагта залуушуул, Ленинэй комсомол энэ хэрэгтэ ехэ юумэ хэһэн байна. Шэнэ газар элдүүрилхэ гэжэ партиин түүхэтэ зорилго табиһанһаа хойшо, Сибириин болон Казахстанай шэнэ газарай үргэн ехэ таланууд дээрэ коммунистнууд, комсомолнууд, залуу патриодуудай түрүүшын палаткануудые үргэнөөр дэлгээн табижа, шэнэ газар элдүүрилгын хүшэр хүндэ хэрэг эхилһэнһээ хойшо арбан жэлэй ой эгээл эдэ үдэрнүүдтэ гүйсэнэ. Хэдэн жэл соо тэндэ хэдэн зуун томо совхозууд байгуулагдаа, түмэр, шоссей харгынууд гаргагдаа, элеваторнууд баригдаа, хүсэн түхэлтэй һуурин газарнууд бии болоо, тала газар элдүүрилэн ондоо болоо.

Шэнэ газар элдүүрилһэнэй ашаар орооһо таряа, илангаяа гүрэнэй абалгые ехэ болгохо арга олгоо, бүхы хүдөө ажахы хүгжэлгэдэ тон ехээр нүлөөлөө.

ЦК-гай сентябриин Пленумэй һүүлээр хүдөө ажахы дотор болоһон үндэһэн хубилалтануудые харуулһан тоонуудые би нэрлэһэн байхаб. Зүгөөр би эдэ тоонуудые үшөө дахин харуулхые, хүдөө ажахын урда табигдаһан шэнэ зорилгонуудые шиидхэхэдээ бидэнэр ямар үндэһэ һуурида түшэглэнэбибди гэжэ харуулхые хүсэнэб.

1953 онһоо 1962 он хүрэтэрхи үе соо хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилһэн тухай иимэ мэдээнүүдые харуулая:

	1953 он	1962 он	1962 он 1953 ондо процентээр
Орооһо таряан — миллион пүүдээр	5036	9045	180
Саахарай свёкло (фабрична) — миллион тонноор	23,2	47,4	205
Хлопок — миллион тонноор	3,8	4,3	113
Наран сэсэг—миллион тонноор	2,6	4,8	182
Овощнууд—миллион тонноор	11,4	16,0	140
Мяхан — миллион тонноор	5,8	9,5	163
Һүн — миллион тонноор	36,5	63,9	175
Үндэгэн — миллиард хэһэгээр	56,1	30,1	187

Сай, фруктнууд, виноград болон бусад продуктнуудые үйлэдбэрилгэ ехэ болоо.

Би юһэн жэлые сасуулалгаар хизаарланаб, юундэб гэхэдэ, 1963 он хадаа сагай уларилай илангаяа муу байһан дээрэһээ онсо шэнжэтэй бэшэ байна. Зарим продуктнуудые үйлэдбэрилгэ 1953 оной хэмжээнһээ нилээд ехэ байбашье, 1962 онойхиһоо бага байгаа.

Манай дайсад үсөөн бэшэ ушарта хуурмаг юумэ хэиэ, шэнэ газар элдүүрилгэдэ гаргагдаһан ехэ зөөри бэеэ харюулаагүй хэбэртэйгээр бэшэнэ. Үгы господинууд, сагаан юумэ хара гэжэ таанар харуулжа шадахагүйт. Совет орон шэнэ газар дээрэ 8 миллиард 600 миллион пүүд худалдагдаха таряа нэмэлтэ болгон абанхай.

Гансал худалдагдаха орооһо таряанай талаар гүрэмнай шэнэ газарай районуудай хүдөө ажахыда оруулһан бүхы һомололгоёо минил харюулаа бэшэ, мүн тэрэнһээ гадуур юһэн жэл соо 3 миллиард шахуу түхэригэй сэбэр олзо доход абаа.

Тиихэтэй нэгэн хамта капитальна һомололгын хүсөөр шэнэ

Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй коммунис ажалай зэр зэмсэгүүдые бүтээдэг цех. Ехээр даража, шудхалга хэдэг пресс-хэбүүдые бүтээдэг участогай фрезеровщик, коммунис ажалай ударник Петр Александрович Соловьев цехэй түрүү хүдэлмэришэдэй нэгэн юм. Нүхэр Соловьевой бүтээһэн зүйлнүүд хэмжүүрээрээ тон нарин, ехэл шанартай байдаг. Зураг дээрэ: П. А. Соловьев ажалдаа.

А. МАНТАЕВАЙ фото.

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ ХЭҺЭН ЭЛИДХЭЛ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1, 2, 3-дахи нюурнуудта)

Тиихэдэ оройдоошье ажал хэдэггүй, элдэб мэхэ гохын аргаар амидардаг, обществын баялиг хулгайлдаг хүнүүд хадаа бодото хулгайшад, арадай баялигые үригшэд мүн. Хүдэлмэрилэнгүйгөөр, обществын хүзүүн дээрэ амиды байдаг хүн хадань тэрэниие хүдэлмэрилхыень баадхаха хэрэгтэй. Ажалай тусхай гурим бии болгожо, забхайрһан хүнүүдэй ажал дээрэ заһархадань туһалхын тулада ажалда тэдэнэрые баалалтаар хабаадуулха хэрэгтэй боложо магад гээшэ ха.

Нүхэдүүд! металлургнууд, горнягууд ажалай паспортнуудые бии болгохо гэжэ дурадхаа, коммунис байгуулалтада, хүнүүдые хүмүүжүүлгэдэ шухала удха шанартай асуудал табяа. Хэрбээ заводууд болон фабрикануудай хүдэлмэришэдэй энэ асуудал зүбшэн хэлсэжэ, ажалай дэбтэрэй ямар байха тухай дурадхал оруулаа һаань, тэрэнэй түхэл маягые зохёожо, энэ дэбтэр дотор юу бэшэхэ хэрэгтэй байһаниие тодорхойлоо һаань һайн байгаа. Энэ асуудалые нютаг нютагуудта зүбшэн хэлсэһэнэйнь һүүлээр ВЦОНС бүхы дурадхалнуудые согсолхо зэргэтэй. Удаань ажалай дэбтэрэй проектые хэблэлдэ толилжо, үшөө дахин үргэнөөр зүбшэн хэлсээ һаа һайн байна. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, социалис обществын коллективэй гэшүүн мүн болохо ажалша хүн ажалай дэбтэр соо харагдахынь тулада һайн документтэй байха, хүдэлмэрилхэ хэрэгтэй.

Тиихэтэй нэгэн хамта хүдэлмэрилдэггүй, тиин хубалза шэнгеэр ажалшадай хүзүүн дээрэ ажаһуудаг хүнүүд ажалай дэбтэр соо харагдаха байна. Тиигэбэл «Ажал хэдэггүй хүн ама хооһон һууха» гэжэ партиин табиһан лозунгые бэелүүлхын түлөө тэмсэл үлэмжэ бодото удхатай болохо. Өөртөө болон обществодо ажаллаха шухала гэжэ ойлгон мэдэһэн, ажаллаха, арадай баялигые арьбадхаха хэрэгтэй гэжэ мэдэһэн хүнүүдэй гоё һайханиие бидэнэр үшөө элеэр харахабди.

Ажал хэдэггүй, харин ниитын ашагтай хүдэлмэриие эршэмтэй шангаар дүүргэдэг хүнүүдһээ үлүү һайнаар ажаһуухые хүсэдэг хүнүүд өөрынгөө ахир үзэмжэгүй нюурые үнэн сэхэ хүнүүдэй урда элеэр харуулха байна.

Социалис обществын эрхэ байдалда хүн бүхэн өөрынгөө ажалай хубиие ниитын хэрэгтэ оруулха уялгатай. Хүнэй юу хэдэгые, ямар зөөреэр ажаһуудагые ниитэ зон мэдэхэ эрхэтэй.

Хэрбээ ши ажал хэдэггүй һаа, бусадай хүзүүн дээрэ ажаһуунаш, обществын юумые хулгайлна гээшэш. Тиимэ хүнүүд хаанаһаашье хулгайлан абадаг—гэр бүлэеэ, һамгаяа тонодог, эсэгэһээ, тэрэниие тэжээдэг өөрынгөө дүтын хүнүүдһээ хулгайлдаг. Зүгөөр гансал энэ бэшэ. Элдэб гэмтэ ябадалнуудай, тонолго болон алалсаанай үлэмжэ ехэ хубиие хубалза этэгээдүүдэй, хаанашье хүдэлмэрилдэггүй аад, ажалша арадай хүзүүн дээрэ ябахые эрмэлзэдэг хүнүүдэй хэдэг байһаниие таанарай хүн бүхэнтнай мэдэнэ ха юм. Тиихэдэ тиимэ хүнүүд паспорттай байдаг. Гадаада талаһаань харахада бүхы юумэн гурим соогоо шэнги байдаг. Ажалһаа хулжадаг ямар нэгэ хүнэй хулгай хээд гү, али хүниие алаад баригдатарнь бидэнэр яахадаа хүлеэнэ гээшэбибди.

Ажал хэдэггүй элдэб этэгээдүүдэй гэмтэ ябуулгые саг соонь зайсуулха, гэмтэ ябадал хэтэрынь хүлеэхэгүй, зарим хүнүүдэй юушье хэнгүй байха ябадалые зүбшөөнгүй байха хэрэгтэй. Энэ хэрэгтэ профсоюзуудые, ниитэ зонуудые элсүүлхэ, ажалай замһаа зайлаһан хүнүүдые заларуулха, тэдэнэрые ашагта ажалда хабаадуулха хэрэгтэй.

Би гол асуудалһаа нэгэ бага хадуурааб. Зүгөөр энэ хадаа обществын аша хэрэгтэ хабаатай ехэхэн асуудал мүн.

Нүхэдүүд!

Бидэнэр КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумэй шиидхэбэринүүдые дүүргэлгэдэ хүсэл оролдолгоёо зорюулжа, химиин предприятинуудые барилгада тусхай анхаралаа хандуулха зэргэтэйбди. Энээн тушаа бидэнэр тодорхойгоор хэлээбди, эндэ бүхы юумэн эли тодо байна. Зүгөөр химиин промышленностиин барилгануудые эрхим шанартай түхеэрэлгэнүүдээр саг соонь хангаха шухала байһаниие үшөө дахин зааха хэрэгтэй.

Баригдажа байгаа предприятинууд дээрэ аппаратура, приборнууд, түхеэрэлгэ асаралгые һаатуулһан дээрэһээ тон ехэ хэрэгтэй химиин болон бусад продукци бүтээн гаргаха хүсэнүүдэй хэдэ хэдэн газарнуудта ашаглалгада оруулагдангүй байдаг олон тоото баримтануудые бидэнэр мэдэнэбди; гаргашалагдаһан зөөри эрьесэдэ оронгүй үлэшэнэ. Энээн дээрэ гүрэмнай гээлтэдэ ороно. Иимэ байдалые саашадаа тэсэжэ болохогүй. Химиин түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргадаг машина бүтээлгын предприятинууд тогтоогдоһон түсэбтэй тааруулан ашаглалгада оруулагдаха барилгануудта машинанууд болон аппарадуудые үгэлгын графигуудые зохёохо, тэдэ графигуудай заатагүй дүүргэгдэхэ ябадал хангаха ёһотой. СССР-эй арадай ажахын Совет, экономическа районуудай арадай ажахын Советүүд түхеэрэлгэнүүдые машина бүтээлгын заводуудай ямараар үгэжэ байһаниие хинаха, тэдэниие саг соонь дүүргэлгын түлөө харюусаха ёһотой.

Машина бүтээлгын предприятинуудай хүдэлмэриие үдэр бүри хинаха уялгатай, арадай ажахыда машинануудые, аппарадууд болон бусад техникэ үгэлгые таһалдуулха ёһогүй нютагай партийна организацинуудта энэ талаар ехэ үүргэ хабаадана.

Модо үйлэдбэрилхэ заводуудай барилга тухай, түрүүшын ээлжээндэ целлюлозно-саарһанай промышленностиин предприятинуудые барилга тухай тэрэшэлэн нэгэ хэды ажаглалта хэлэхые хүсэнэб.

Промышленностиин энэ һалбариин бүхы шухалые түсэблэлгын зургаанууд болон совнархозууд тооногүй гэжэ хэлэхэ ёһотойб. Эдэ предприятинууд удаанаар баригдадаг заншалтай; целлюлозно-саарһанай предприятинуудта зорюулагдан худалдан абтаһан хэдэн комплект мүнөө үеын түхеэрэлгэ үшөө тодхогдоогүй байһаар. Госкомитедэй түрүүлэгшэ нүхэр Орлов намда справка үгөө. Хэрбээ бидэнэр энэ түхеэрэлгын үндэһэ һуури дээрэ заводуудые түргэнөөр баряа һаа, модо үйлэдбэрилгын продукциие айхабтар ехээр нэмээжэ, тэрэниие хариин гүрэндэ худалдаһанай ашаар жэл бүри 500 миллион үлүүтэй доллар абажа болохо байһамнай энэ справка дээрэһээ харагдана.

Алта малтан абахада гү, али модо үйлэдбэрилжэ абаһан продукцяа худалдаад, олоһон валютаараа түхеэрэлгэ, арадай хэрэглэмжын эд бараа абахада бэлэн гү? гэжэ асуугдана. Хоёрдохи зам ашагтай байнгүй яаха һэм.

Бидэнэр мүнөө хариин гүрэндэ худалдаха промышленна эд бараануудые ехээр бэдэрэн олохын тулада хүсэл оролдолгоёо гаргаха ёһотойбди. Энэ ушар уласхоорондын худалдаа наймаа үргэнөөр хүгжөөхэ арга олгохо. Тиигэжэ бидэнэр өөһэдтөө хэрэгтэй түхеэрэлгэ ехээр худалдан абажа шадахабди. Манай орон, тусхайлбал, целлюлозо болон модонһоо абтадаг бусад зүйлнүүдые хариин гүрэндэ ехээр худалдаха айхабтар ехэ арга боломжотой. Дэлхэй дээрэ модоной эгээн ехэ запасууд манайда бии. Корд бүтээлгэдэ хэрэглэгдэдэг целлюлозо үйлэдбэрилхын тулада бэеэ хүсэһэн эрхим һайн модоной— нарһанай, шэнэһэнэй, хасууриин айхабтар ехэ талмайнууд бии. Үсөөн бэшэ ушарта эрхим түрэлэй модод отологдонгүй дан үни байшадаг, үмхирдэгшье байна. Модо, тэрэнэй хаядаһануудые шэрэхэ, үйлэдбэрилхэ хэрэгые эрид шууд һайжаруулха гэһэн эрилтэ табигдана. Энэ хадаа арадай баялигые арьбажуулха шухала эшэ үндэһэн мүн болохо. Госплан болон бусад организацинууд промышленностиин бүтээһэн бусад зүйлнүүдые хариин гүрэндэ худалдаха арга боломжонуудые бэдэрхэ тухай бодожо үзэхэ зэргэтэй. Энэ талаар манай арга боломжонууд тэрэшэлэн нилээд ехэ.

Энэ хэрэгые гартаа абаха, целлюлозно-саарһанай шэнэ предприятинуудые барижа дүүргэхэ, ашаглалгада оруулха хэрэг түргэдхэхыень союзна республикануудай компартинуудай Центральна Комитедүүдэй, партиин обкомуудай эндэ байһан секретарьнуудта ханданаб.

Зүблөөндэ бии байһан СССР-эй Госстройн түрүүлэгшэ нүхэр Новиковто энэ юумэн мүн лэ адляар хабаадана. Госстрой барилгануудта дүтэ байха, тэдэнэй хэрэгсэлнүүдые тодорхойгоор хаража үзэхэ, түрүү дүй дүршэлые согсолхо, дэлгэрүүлхэ, капитальна барилгын түсэбүүдые заатагүй дүүргэхэ ябадал хангаха ёһотой. Зүгөөр союзна республиканууд доторхи барилгын Гүрэнэй комитедүүдшье энээнэй түлөө харюусаха ёһотой. Тус комитедүүд республикынгаа газар дайда дээрэхи барилгые гээгдэлдэ оруулха ёһогүй, барилгын тогтоогдоһон болзорһоо урид ябахынь тулада хэмжээ абаха ёһотой.

Капитальна мүнгэ һомологые ашагтайгаар хэрэглэхэ, шэнэ предприятинуудые түргэнөөр ашаглалгада оруулха, үйлэдбэриин хүсэнүүдые ехэ болгохын тулада бидэнэрэй оруулдаг мүнгые хүсэд харюулха шухала. Мүн энэ талаар СССР-эй Госстройдо, тэрэшэлэн союзна республикануудтахи барилгын комитедүүдтэ гол үүргэ хабаадана.

Нүхэдүүд, таанарай анхарал хандуулха гэжэ, манай бодото хүдэлмэридэ гол шухала болгон табиха гэжэ ЦК-гай Президиумэй һанаһан асуудалнууд нимэ байна. Бидэнэр хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо гэһэн зорилго шиидхэжэ байнабди. Энэ хадаа ехэхэн, хүшэр хүндэ хүдэлмэри мүн. Зүгөөр энээндэ манай парти, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд хүшэ хүрэхэ байха. Колхозууд болон совхозууд айхабтар ехэ резервүүдтэй. Мүнөө бүхы юумэн эдэ резервүүдые шадамар бэрхээр хэрэглэһэнһээ, тэдэниие хүдөө ажахыда зорюулан бидэнэрэй хэр зэргэ түргэнөөр табижа шадаһанһаа дулдыдаха. Хүдэлмэриин арга метод, ажахы хүтэлбэрилхэ хэрэгые үндэһөөрнь хубилгаха гэһэн эрилтэ табигдана. Мүнөө шангархын тулада юрэнхы зүблөөнүүд, юрэнхы хөөрэлдөөн хэрэгтэй бэшэ. Хэрбээ хүнүүдые суглуулха хэрэг гараа һаа, энэ хадаа «юрэнхы» зүблөөн болохо ёһогүй. Энэ хадаа ажалай түрүү арга дүршэл шудалха семинар болохо зэргэтэй. Хэрбээ тиимэ семинар зарлаха гэжэ шиидэзэ һаа, хүнүүдые хото худар бү тагты, тэдэнэрые нүхэр Светличныйн хүдэлмэрилдэг совхоз мэтын ажахынууд дээрэ суглуулагты. Дүй дүршэлтэй хүниие гансал шагнахынь тулада бэшэ, мүн тэрэнэй ямараар хүдэлмэрилхыень тэдэнэрэй харахынь тулада, тодорхой хэрэгтэ тэрээнһээ һургаал абахынь тулада суглуулагты. Мүн бусад ургамалнуудаар: ороо-һото таряагаар, хлопогоор, хартаабхаар, мал ажалаар, юрэнхы дээрэнь мал ажалаар бэшэ, мал ажалай түрэл бүреэр: һүнэй, мяханай, гахай үсхэбэрилгын талаар, шубуу үсхэбэрилгын талаар тиимэ юумэ хэхэ.

Түрүү ажахынуудай үндэһэ һуури дээрэ һургуулинуудые байгуулха, үлэмжэ түрүү технологидо хүнүүдые һургаха гээшэ хүдөө ажахые ашаг ехэтэйгээр эрхилэлгын шухалын шухала эрхэ нүхэсэлнүүд болон эрилтэнүүдэй нэгэн мүн. Үйлэдбэриие мэргэжүүлхэ хэрэгтэй, кадрнуудые бэлдэхэ гурим тэрээндэ тааралдаһан байха ёһотой.

Хүдөө ажахын дээдэ болон дунда һургуулинуудай һу... программануудые шэнээр хаража үзэхэ, шэнэдхэн зохёо... тэй. Тиихэтэй нэгэн хамта хүнүүдэй һуража, хүдэлмэри... дэлмэрилжэ, һуража шадахынь тулада һуралсалай газ... болон научно-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудые хотонууд... үйлэдбэри дээрэ, тайлбарилан хэлэбэл совхозуудта нүү... рэгые түргэдхэхэ шухала. Энэ хадаа пропагандын эдэбх... хэлһөө эдэбхитэй түхэлдэ шэлжэн оролго болохол. Энэ т... даа үйлэдбэриие гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, хүнүүдые һурга... дукци үйлэдбэрилгын түрүү арга методтэ тэдэнэрые ... оруулха гэжэ хараална.

Мүнөө, хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болго... шугам партиин бэелүүлжэ байхадань, хүдөө ажахын м... тэдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ, тэдэнэрые бултыень ш... нэбтэрүүлхын түлөө эдэбхитэй тэмсэлдэ хабаадуулха ... Агрономуудта, зоотехнигүүдтэ, хүдөө ажахын дээдэ болон... һургуулинуудые дүүргэһэн аад, мэргэжэлээрээ хүдэлм... гүй бусад мэргэжэлтэдтэ КПСС-эй ЦК-гай үмэнэһөө уряа... хандахые хүсэхэ байнаб. Нүхэдүүд, эрэлхэг зоригтой ... өөрынгөө эрхэтэнэй уялга тухай, арадай урдахи харюус... хайгаа бодожо үзыт. Таанарые дээдэ гү, али тусхай дунд... дэ һургахын тулада гүрэн, арад ехэ зөөри гаргашалаа. Т... ехэ этигэл үзүүлэгдэһэн байгаа. Энэ этигэлые харюулаг... хозууд болон совхозуудта хүдэлмэрилхээ опыт, эрдэм һур... ажал хэрэг дээрэ гаргыт. Тиигэжэ таанар хүдөө ажахые... нөөр хүгжөөхэ хэрэгтэ, үйлэдбэриие эрдэм ухаанай үлэм... зэргын үндэһэ һуури дээрэ эмхидхэлгэдэ туһалхат. Тииг... най һэшхэлтнай таанарай һанаа зобоохогүй. Зүгөөр ... уялгые дүүргэхэ ябадалһаа мэргэжэлтын хулжаа һаань, т... сэдьхэлынь зобоохол. Хэрбээ уряалые хүлеэн абаагүй һ... парти болон арад таанаргүйгөөршье аргаяа олохо байха. ... таанар шиидхэхы үедэ айгаат, зүрхэгүй байгаат, коммуни... гуулха зорилго шиидхэхэдэнь арадта эдэбхитэй туһалаагү... гөөгүйт гэжэ совет хүнүүд хэлэхэл.

Шэнэ, коммунис общество байгуулгын гол юумэн хаде... лай үндэр бүтээсэ болоно. Ажалай бүтээсые В. И. Ленин ... шэнэ байгуулалтын илахын тулада эгээн шухала, эгээн г... мэ гэжэ тоолодог байгаа бшуу. Бии болгогдоһой байһан ... техническэ арга боломжонуудаа бидэнэр һайнаар ашагл... реэ, сагые ашаг ехэтэйгээр хэрэглэхэ бүреэ арадта хэрэгт... териальна баялигуудые элбэг дэлбэг болгохо гэһэн зорил... гэнөөр шиидхэхэбди. Мүнөө сагые сүүдхээр бэшэ, харин ... Светличный, Первицкий болон бусадта адляар минутаар т... хэрэгтэй. Тэдэнэр центнер саахарай свёкло 9 минута соо... хэдэ центнер кукуруза 8 минута соо гаргана.

Манай хүтэлбэрилэгшэд заримдаа энэ асуудалые бодож... нэгүй. Теэд тиибэшье үнэтэ саг урихэ ябадалтай тэмсэхэ ... лоо. Үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые сэгнэхынь, саг сэгна... ажалшан бүхэндэ ороной байгууһан арга боломжонуудые ... ашаглахынь тулада хүнүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй. Тиим... бидэнэр коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури... гуулха зорилгые амжалтатайгаар шиидхэхэбди.

Партийна, советскэ, профсоюзна болон комсомольско о... зацинууд, хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэд КПСС-эй ЦК... декабриин болон февралиин Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые... лүүлжэ, урдаа табигдаһан зорилгонуудые амжалтатайгаар ... гэхэ байһандань Центральна Комитет этигэнэ. **(Үни удаан ... ташалга).**

КПСС-эй ЦК-гай ФЕВРАЛИИН ПЛЕНУМЭЙ ШИИДХЭБЭРИ БЭЕЛҮҮЛХЭ ХЭРЭГТЭ БҮХЫ ХҮСЭЕЭ ЭЛСҮҮЛЭЕ

Мэргэжэлтэд—эмхидхэгшэд

Хүдөө ажахые аша үрэ ехэтэй болгохын тулада колхоз, совхозуудай фермэ, бригадануудай хүтэлбэридэ мэргэжэлтэй, ажалаа һайса мэдэхэ хүнүүдые табиха хэрэгтэй.

Энэ талаар манай Баргажанай үйлэдбэриин управлени болон хүдөөгэй партком нилээд хүдэлмэри хэһэн байна. Хүдөө ажахын олон мэргэжэлтэд ажахынуудые хүтэлбэрилхөөр эльгээгдэһэн. Жэшээлхэдэ, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшээр дээдэ эрдэмтэй агроном Лев Раднаевич Будаев ажаллана. Тэрэ ажал хэрэгээ шадамараар эрхилнэ. 1963 ондо тус колхоз ажалай ехэ амжалта туйлаа юм. Артелиин ниитын малда үбһэ тэжээл бардам хүрэхөөр бэлэдхэгдэжэ, ажал дээрэнь түрүү онол арганууд үргэнөөр хэрэглэгдэжэ, мал ажалһаа абтаха продукци горитой дээшэлээ. Тусхайлхада, һү гүрэндэ худалдаха түсэбынь 103 процент дүүргэгдээ гэхэ гү, али урзанданайхиһаа 3064 центнерээр ехэдхэгдээ. Хонин һүрэгынь олошоржо, бүхыдөө 1186 центнер нарин, нарибтар нооһо гүрэндэ худалдагдаа. Тэрэнь 1962 онойхиһоо 256 центнерээр ехэ болоно. Мүн үндэгэ худалдаха түсэбынь 104 процент бэелүүлэгдээ. Энээнтэй хамта, хүдөө ажахын ургамалнуудай баян ургаса абтажа, ороо-һото таряа, хартаабха, овощ худалдаха түсэбынь үлүүлэн дүүргэгдэһэн байха юм.

Ажахын энэ жэлдэшье тус колхозойхид һайнаар ажаллажа байнхай. Ниитын малай үбэлжэлгын үедэ хүсэд хүрэхөөр үбһэ тэжээл бэлэдхэгдэжэ абтанхай. Түл абалга гай гарзагүйгөөр үнгэргэгдэнэ. Һүүлэй мэдээгээр 6 мянгаад хурьгад абтаад, һайнаар түлжүүлэгдэнэ. Үбэлэй янгинама хүйтэнэй үзэгдэжэ байбашье, эндэхи һаалишад, мал адуулагшад һайнаар ажаллажа, январь һара соо нёдондоной энэ үеынхиһөө 15 процент ехэ һү һаагаа. Мяха худалдалгаар нэгэдэхи кварталайнь түсэб дүүргэгдэхэ дүтэлэнхэй.

Хурамхаанай совхозой директорээр хүдөө ажахын дээдэ эрдэмтэй мэргэжэлтэ нүхэр Новолодский хүдэлнэ. Эндэ ажал зүбөөр эрхилэгдэжэ, мүн лэ ехэ амжалта туйлагдаа. Тус совхоз 1963 ондо һү һааха түсэбөө үлүүлэн дүүргээд, урзанданайхиһаа 3300 гаран центнерээр ехэдхээ. Ороо-һото таряа ехээр ургуулагдажа, 13 мянган центнер гүрэндэ тушаагдахын орондо 46786 центнер оруулагдаа. Ажахын жэлэй дүнгөөр тус совхоз мүнгэ зөөриингөө гаргашые 1962 онойхиһоо 180 мянган түхэригөөр хороогоо бшуу.

Энээнтэй хамта, колхоз, совхозуудай отделени, фермэ, бригадануудай ажалые хүтэлбэрилхөөр олон мэргэжэлтэд гараад, ажалаа шадамараар эрхилнэ. Дэрээнэй совхозой 1-дэхи отделениие эрхилжэ байһан зоотехник Цыбик Эрдыниевич Дудеев ажалаа шадабаритайгаар ябуулжа, үнгэрһэн жэлдэ малайнгаа ашаг шэмые нилээд дээшэлүүлээ. Тус отделени үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1124 литр һү һаагаа юм. Арба мянган хониной тус бүриһөө 2 килограмм 800 грамм нооһон хайшалагдаа. 100 эхэ малһаа 96 тугал, 86 хурьга абтажа түлжүүлэгдээ. Тиихэдэ түсэбөөр хараалһан 26480 центнер ороо-һото таряанай орондо 31100 центнер абтажа, гүрэндэ таряа тушааха түсэбынь үлүүлэн дүүргэгдэжэ, хабарай тарилгада хүсэд хүрэхөөр үрэһэ хүрэнгэ бэлэдхэгдээ.

Мүн энэ ажахын 2-дохи 3-дахи отделенинүүдые дээдэ эрдэмтэй агрономууд Д. Х. Шагжиев, Г. Б. Балданов гэгшэд ударидана. Хамталан хэлэхэдэ, Дэрээнэй совхоз үнгэрэгшэ жэлдэ абтаһан продукциингаа өөрынь үнэ сэнгые горитой хямдаруулжа, мүнгэ зөөриин гаргаша бага болгожо, 40 мянган түхэригэй олзотой гараа бшуу.

XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхозой тракторно-таряан ажалай бригадые агроном Бато Очирович Гармаев хүтэлбэрилжэ, ажалаа урагшатайгаар ябуулна. Тэрэ агротехническэ заабаринуудые нютагайнгаа эрхэ байдалда тааруугаар хэрэглэжэ, ороо-һото таряанай баян ургаса ургуулдаг болоо. Гэхэтэй хамта, агроном А. Толстихин, зоотехник С. Крылов, зоотехник Г. Вылков гэгшэд Баргажанай совхоздо фермэнүүдые эрхилэгшээр томилогдонхой. Эдэнэр даалгагдаһан харюусалгата уялгануудтаа үнэн сэхээр хандадаг. Ажахыдаа түрүү аргануудые үргэнөөр хэрэглэдэг юм. Мэргэжэлтэдэй үүсхэлээр тугалнууд хоёр дабхар полтой газарта, һэлгэгдэдэггүй дэбдихэр дээрэ байлгагдадаг, искусственна аргаар һүн бэлдэгдэжэ, тэдэндэ уулгагдадаг болонхой. Энээнһээ гадна, гидропонно аргаар ногоо ургуулагдажа, тахяануудта, үбэлэй хурьгадта, поршоонхонуудта үгтэнэ.

Мэргэжэлтэд ажахын һалбаринуудые даажа абаад, муу бэшээр хүдэлнэ гээшэ. Манай управлени, партийна комитет саашадаашье энэ хэрэгые үргэлжэлүүлжэ, фермэ, бригадануудые хүтэлбэрилхөөр шадабаритай мэргэжэлтэдые табиха юм.

Ж. ГАРМАЕВ,
Баргажанай үйлэдбэриин управлениин начальнигай орлогшо.

Хүн бүхэнэй харюусалга дээшэлүүлхые оролдоноб...

Партиин ЦК-гай февралиин Пленумэй хараалһан зорилгонууд хэзээ нэгэтэ бэелүүлэгдэхэ бэшэ, харин ажахы бүхэнэй мүнөөдэр хэжэ байһан хүдэлмэридэ харагдаха ушартай гэжэ ойлгонобди. Тиимэһээ колхозой правлени, партком Пленумэй материалнуудтай ажалшадые танилсуулхынгаа хажуугаар, ажал дээрэ хүн бүхэнэй харюусалгые дээшэлүүлхэ, аша үрэ ехэтэйгээр хүдэлгэхэ гэжэ оролдоно.

Нэн түрүүн хабарай тарилгада эрхимээр бэлдэхэ, уһалагдадаг газар зүбөөр хэрэглэхэ, үтэгжүүлгэ ехээр зөөхэ тушаа оролдолго гаргагдана. Колхозой механизаторнууд бүри февралиин 20-до трактор болон хабарай тарилгын машинануудай заһабарилгые сүм дүүргээд, мүнөө үедэ барилгын модо бэлдэжэ, малшадта туһалжа, эрдэм мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ байнхай.

Сергей Таракановский, Евлампий Бутаков гэгшэдэй даадаг бригаданууд гол горхонууд дээрэ тошон ехээр халяагаад, газараа уһалха хүдэлмэридэ эзэн ёһоор бэлдэжэ байнхай. Гансахан нүхэр Таракановскиин даадаг звено 35 мянган кубометр мүльһэ хүргөө.

Евлампий Бутаковой бригадынхид уһалагдадаг газараа зүбөөр ашаглажа, жэлһээ жэл бүри ороо-һото таряанай, кукурузын баян ургаса абадаг. Мүнөө жэлдэ минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэжэ, улам ехэ амжалта туйлахаар. 40 тонно минеральна үтэгжүүлгэ абтанхай.

Мартын 15 багаар трактористнуудые бэлдэхэ кружогой программа дүүргэжэ, тэдэнэр шалгалта барихань. Мүнөө эндэ 30-аад хүн һуралсана. Гадна 102 хүн агрохимическэ 4 кружогто ябана. Эндэ тус бүридэнь 3—4 хэшээл үнгэргэгдөөд байнхай.

Нютагайнгаа үнэтэ үтэгжүүлгэ — наг шэбхээ горитойгоор хэрэглэхэ гэжэ оролдонобди. Поли, сабшалан дээрэ 12000 тонно шэбхэ гаргагдаа.

Колхозой малшадшье яһала оролдосотойгоор ажаллана. Һүүлэй мэдээгээр артелиин 100 хонин бүриһөө 72 хурьга түлжүүлэгдэжэ байна. Түрүү хонишон Лодой Цыбиковэй отарынхид 651 хониндоо 610 хурьга абаад, гарзагүйгөөр томо болгоно. Николай Пашинский, Лубсан-Ешн Га... гэгшэдэй бригадынхид 100 хони... риһоо 80 гаран хурьга абаад, ... наар харууһална. Хонишоднай ... бүриһөө хурьга абаха гэһэн уя... бэелүүлхын түлөө тэмсэнэ.

Артельнай гүрэндэ мяха ху... даха кварталай түсэб һара ... дүүргэнхэй. Түрүүшын квар... 300 центнер мяха тушаагдаха ... бал, тэрэ 340 центнертэ хүргэ...

Һаалишадшье ехээр дүрөө ут... гүй. Үбһэ, тэжээлэй хомор байба... һаалишадай үсэд шангаар ажал... най ашаар гүрэндэ һү худал... кварталай түсэб 75 процент ... гэгдээ. Һү худалдаха квартал... сэб заабол дүүргэхэ гэжэ кол... һаалишад, малшад оролдоно.

Хүн бүхэнэй харюусалга дэ... лүүлхэ талаар манай агитатор... колхозой мэргэжэлтэд артелиин... шүүдэй дунда зохихо хүдэл... ябуулна.

Ц. ГАРМАЕ...
Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз... парткомой секретар...

Зэдэ.

Олон үхибүүтэй эхэнүүдтэ „Эхэ-герой" гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдобо

1964 оной мартын 10-най СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указаар Буряадай АССР-эй арба, арба гаран үхибүүдые түрэжэ хүмүүжүүлһэн эхэнүүдтэ «Эхэ-герой» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгогдоод, «Эхэ-герой» гэһэн орден болон СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй грамотанууд барюулагдаба:

1. **Сизых** Евдокия Елисеевнада— хүдэлмэришэ эхэнэр, Загарайн промышленна район.
2. **Халзанова** Дари Зандраевнада — гэрэй эзэн эхэнэр, Улаан-Үдын хүдөөгэй районой Оронго тосхон.
3. **Чебунина** Лукерья Константиновнада — гэрэй эзэн эхэнэр, Улаан-Үдын хүдөөгэй районой Ганзурино тосхон.

(ТАСС).

Түрүүшын агрохимическэ лаборатори

Хүдөө ажахыда хими нэбтэрүүлжэ, энэ һалбариһаа абтадаг продукциин хэмжээе эрид дээшэлүүлхэ гэһэн программа КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленум хараалһан байна. Тус зорилгые дүүргэхын тула орон дотоорнай минеральна үтэгжүүлгэ үйлэдбэрилдэг химическэ комбинадууд олоор баригдажа эхилбэ.

Тэрээнтэй хамта хүдөө нютагуудай газар таряалан дээрэ хими үргэнөөр нэбтэрүүлхэ бэлэдхэлэй ехэхэн хүдэлмэри эмхидхэгдэжэ байна. Манай Хяагтын управлениин колхоз, совхозуудай олохон хүтэлбэрилэгшэд, агрономууд Буряадай хүдөө ажахын институдай дэргэдэ агрохими шудалалгын тусхай һуралсал гаража дүүргээ.

Газар таряалан дээрэ хүдэлдэг мэргэжэлтэд, тодорхойлбол, механизаторнууд, свёклошод, кукурузашад, овощ ургуулагшад болон механизаторнууд химиин эрдэм шудалха бүгэдэ ниитын һуралсалда хабаадажа байна. Иимэ һуралсалай 36 кружок эмхидхэгдэнхэй, хамтадаа 1454 хүн һурана. Эдэ кружогуудта колхоз, совхозуудай главна агрономууд, мүн һургуулинуудай биологууд багшална.

Химиин эрдэм шудалха һуралсал Хяагтын совхоздо эмхитэйгээр ябуулагдана. Эндэ 3 кружок эмхидхэгдээд, 130 хүн һуража байдаг. Тэдэ кружогуудые совхозой главна агроном нүхэр Тарямшинов И. Д., агроном нүхэр Мадаев Э. Г. хүтэлбэрилнэ. Эдэнь һуралсалайнгаа программа дүүргүүтэй байна.

Газар таряаланда хими үргэнөөр, зүб мүрөөр нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ агрохимическэ лаборатори гол үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй. Иимэ агрохимическэ лаборатори манай управлениин дэргэдэ байгуулагдаһаар жэл болобо. Энэмнай И. Ф. Голубевай зохёоһон заабаряар эмхидхэгдэнхэй, мүн тэрэнэй конструкциин приборнуудаар хангагданхай. Манай лабораториин гол зорилго юуб гэхэдэ, ажахынуудай газарай хүрьһые бүхы талаарнь шэнжэлжэ, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэдэнь тэндэхи агрономуудта туһалха гэһэн удхатай болоно.

Тэрэ уялгаяа бэелүүлэн, манай лаборатори колхоз, совхозуудай эдлүүриин газарай хүрьһэнэй шанар, тэрээн дотор бии байдаг элдэб бодосуудай бүридэл болон хэмжээе тодорхойлдог байна. Элдүүрилэгдэхэ шэнэ газарай хүрьһэ шэнжэлхэдээ, тэрэ газар ашаглажа боломоор гү, хүрьһэнэйнь механическа бүридэл, хужарынь ямар бэ гэхэ мэтын шухала шэнжэлгэнүүдые хэдэг байнабди.

Үнгэрһэн жэлдэ кукуруза, саахарай свёкло, хартаабха тариха участогуудай газарай хүрьһэ шалгажа үзэһэн, тэдэнэй бүридэлые алишье талаарнь тодорхойлжо үгэһэн байгаабди. «Дружба», «Родина», Ранжуровай, XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозуудай, Хяагтын, Погранична, Хүдэриин совхозуудай эдлүүриин газарай хүрьһэнэй бүридэл шалгагданхай. Хамтадаа 9000 гектар 482 хэһэг газарай хүрьһэн шалгагдаһан байна бшуу.

Газарай хүрьһые химическэ талаарнь шалгаад байхадамнай, шэнжэлэлгэдэ ороһон бүхы газарай хүрьһэндэ азотно үтэгжүүлгэ эрхэ бэшэ оруулха хэрэгтэй гэжэ элирхэйлэгдээ. Тиихэдэ олохон участогай хүрьһэндэнь фосфорно болон калийна үтэгжүүлгэ мүн лэ нэмэжэ оруулмаар гэжэ тодорхойлогдоо.

Агрохимическэ лабораториин элирхэйлэн гаргаһан хүрьһэ шэнжэлэлгын дүн хадаа саашадаа газараа элдүүрилхэ, алибаа үтэгжүүлгэ хэрэглэхэ таладань гол хүтэлбэри болохо ушартай. Тэрээнһээ уламжалан, ажахынуудай агрономууд ямар үтэгжүүлгэ абажа, хаана, али участогай хүрьһэндэ нэмэн оруулха ёһотой байһанаа энээнһээ үндэһэлхэ болоно бшуу. Мүн ямар элементын хүрьһэндэ дуталдадаг байһые тодорхойлһоной ёһоор минеральна үтэгжүүлгэ нэмэн оруулха нормо зүбөөр элирхэйлхэ болоно.

Хүрьһэнэй бүридэл шалгаха, анализ гаргахаһаа гадна, манай лабораториин хүдэлмэрилэгшэд «Дружба» колхозой саахарай свёкло, кукуруза, шэниисэ таридаг уһалууриин участогууд дээрэ хэһэн шэнжэлэлгынгээ ёһоор минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэн, туршалгын хүдэлмэри хэхэ гэжэ түсэблөөд, тэрэнээ бэелүүлхэ зорилго урдаа табинабди. Хүдөө ажахын мэргэжэлтэд мини урдахяа хараад һууха бэшэ, харин ямар нэгэн аша туһатай туршалгын хүдэлмэри эрхилхэ ёһотой гэһэн эрилтэ мүнөө үе сагай эрхэ байдал табина ха юм. Бидэшье өөһэдынгөө ажал хэрэгээр энээндэ харюусаха зэргэтэйбди.

Л. РУХЛИНА,
Хяагтын агрохимическэ лабораториие даагша.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: **Хяагтын үйлэдбэриин управлениин агрохимическэ лаборатори соо.** С. БАЛДУЕВАЙ фото.

М. Н. Ербановай дурасхаалда зорюулагдаһан үдэшэ

Уржадэр М. Н. Ербановай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын техникумэй уужам һаруул актова зал соо КПСС-эй Улаан-Үдын горком, мүн Улаан-Үдын ажалшадай депутадуудай гүйсэдхэхэ комитет Буряадай түрүүшын революционернүүдэй нэгэн, партиин үнэн сэхэ солдат ябаһан Михей Николаевич Ербановай түрэһөөр 75 жэлэй ойдо зорюулагдаһан дурасхаалай үдэшэ эмхидхээ.

Улаан-Үдын ажалшадай депутадуудай гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ С. М. Хабалов тус үдэшые нээжэ, М. Н. Ербановай ажабайдал, ажал ябуулга тухай тодорхой элидхэл КПСС-эй Улаан-Үдын горкомой секретарь Л. Я. Нохосоев хэбэ.

Буряадай республикын түрүүшын хүтэлбэрилэгшэ, партийна элитэ ажал ябуулагша М. Н. Ербановтай суггаа хүдэлһэн тухайгаа багшанарай институдай доцент М. П. Хабаев, тусхай пенси абадаг К. Т. Барабанов, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь Л. П. Сабуров, Зүүн-Сибириин библиотечнэ институдай багша П. Кузнецкий гэгшэд һанамжалан хөөрэжэ үгөө.

Һүүлдэнь М. Н. Ербановай дурасхаалай үдэшые үнгэргэһэнэйнь түлөө хани нүхэрынь, һамганиинь С. Я. Ербанова суглара гшадта б... халан хүргэхэ зуураа хуушанай ... волюционернүүдые, тэдэнэй тэмс... замые мартангүй һанажа ябаха... залуу үетэниие уряалаа.

Удаань уран һайханай само... тельностьда хабаадагшад концерт... руулаа.

Сагай уларил

Улаан-Үдын гидрометеобсерв... риин мэдээсэһэнэн ёһоор, му... дэр республика доторнай б... үүлэтэйшэг байха, саһан оро... гүй. Баруун хойноһоо һула... һалхитай, хойто аймагуудаар, Б... гажанай голдо 11—16, бусад ... тагуудаар 5—10, Улаан-Үд... үглөөгүүр 23—25, үдэртөө 7-... градус хүйтэн байхаар хүлеэгд...

Мартын 13—14-нэй үдэрнүү... хойто аймагуудаар һүниндөө 2... 34, үдэртөө 8—13, урда аймаг... даар һүниндөө 22—27, үдэр... 3—8 градус хүйтэн болохо.

Редактор
Ц. О. ОЧИРОВ.

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. редактора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-37, отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабселькоров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и переводов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н00061. Зак. № 257.